

МОВА ЄДИНА

Павло МОВЧАН: «ЛИШЕ ГЛУХОНІМИЙ МОЖЕ ТЕРПІТИ ТАКУ НАРУГУ»

Шановний пане Голово, шановні
учасники парламентських слухань!

Потреба у цій розмові, з відповідними висновками та рекомендаціями, визріла не сьогодні. І цілком логічно вона ніби є продовженням слухань про геноцид української нації. Хоча лінгвоцид — значно триваліший процес нищення української нації. Він стосується передовсім не лише порубіжних областей України, але й цілої України, її історичних розривів. І мені немає потреби перераховувати ті держави, які, внаслідок розділення України, форсованими методами намагалися сполонізувати, змадяризувати, зрусифікувати, зрумунізувати, словом, зденационалізувати українців у різні періоди.

Можна було б дати статистику про втрату українцями історичних земель і відповідних етнокультурних параметрів у минулому сторіччі. Це значна частина сьогоднішньої Курщини, Білгородщини, Воронежчини, Ростовщини, Півдлярщини, Закарпаття, Кубані, Берестейщини і Придністровщини, не кажучи вже про великі масиви українських історичних земель, заселених виключно українцями-автохтонами в сучасній Румунії та Словаччині... де абсолютна більшість українців уже приречена на асиміляцію.

Головною рушійною силою здобуття українцями своєї держави була потреба в самозбереженні, де мові відводилося найвищіше значення. Але без мови немає нації.

І держава є тим механізмом самозахисту, який покликаний боронити, підтримувати всіх, хто прилучений до єдиного національного організму. Одним із головних чинників утворення власної держави була потреба у національному відродженні, у повноті функціонування рідної мови, у сприянні процесу самоідентифікації тих українців, які були з різних причин зденационалізовані, як на території сучасної України, так і за її межами. Майже десять років тому, виступаючи на конференції «Мова державна — мова офіційна» я запитував: чи є в українців завітніше за умови незмінності політики в мовному питанні? Дозволю собі самоцитати: «Питання звучить абсурдно і парадоксально. Адже всупереч здоровому глузду, всупереч будь-якій логіці виникла ця проблема, яка не стоїть перед жодною нацією світу в такій гостроті, і, зрозуміла річ, у своїй безглуздості. Позаяк цю проблему збуває не хто інший, як перша особа в державі, яка за всіма Конституційними та звичаєвими нормами мусить бути гарантом української держави, головною ознакою якої є мова».

ЗАПРОШУЄМО ВЧИТИСЬ!

ВУТ «Просвіта» імені Тараса Шевченка (Київ, пров. Музейний, 8, телефон для довідок 229-89-69) відкриває постійно діючі безкоштовні курси української мови. Бажаючих вчитися просимо зателефонувати чи зайти до кімнати № 19.

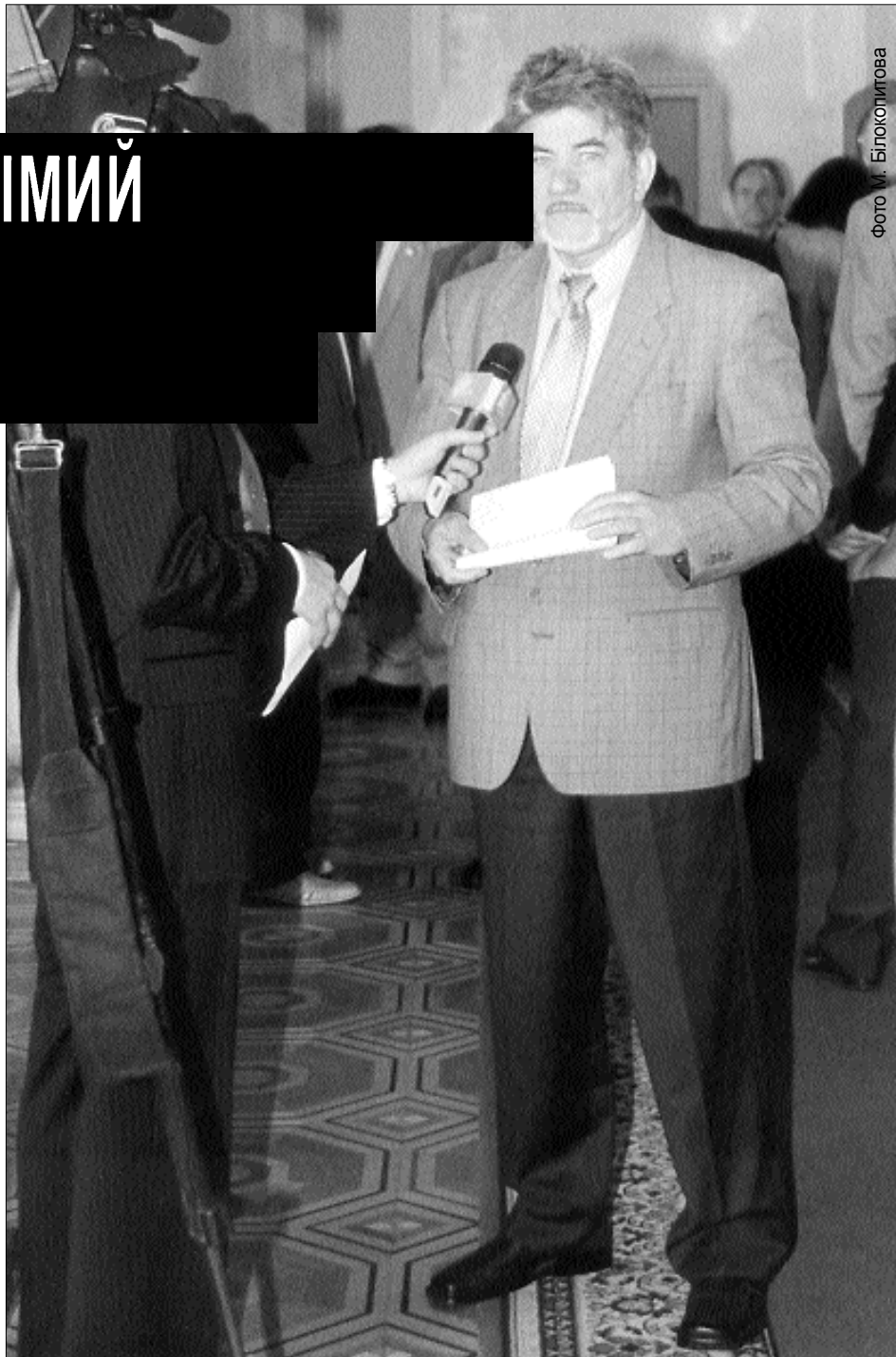

фото М. Білогоріткова

інської держави, головною ознакою якої є мова».

Що ж сталося за ці майже десять років у мовній сфері? З'явився, дякувати Президенту, День української мови та писемності, проводиться вже й День рідної мови, а решта — 363 дні триває загальнодержавний процес зрусифікації, і ось уже скоро буде 10 років. Що, зрештою, було і зауважено відомим «інтегратором» — депутатом Російської Думи Вячеславом Ігнатовим, який нещодавно зауважив на шпальтах «Літературної газети»: «Русский язык (в Украине. — П.М.) возвращает свои позиции практически во всех сферах жизни, а люди, продвигающие насильственную украинизацию, становятся всеобщим раздражителем. Кучма должен был делать выводы, и он их сделал. Вновь начался поворот к сотрудничеству с Россией и к восстановлению статуса русского языка в Украине».

Шановні, мене як і Вас, мало цікавлять мотиви поведінки Президента, його вподобання, його симпатії чи антипатії, його власна мовна аура. Для мене, як і для всіх нас, він передовсім, — Президент України, і є гарантом Конституції, в якій записано, що українська мова є державною. І «держава забезпечує всебічний розвиток та функціонування української мови у всіх сферах суспільного життя на всій території України».

Конституційний Суд України від 14 грудня 1999 року своїм рішенням, яке є «обов'язковим до виконання на території

України, остаточною і не може бути оспорженим» ухвалив, що положення частини першої статті 10 Конституції України треба розуміти так, «що українська мова як державна є обов'язковим засобом спілкування на всій території України при здійсненні повноважень органами державної влади та органами місцевого самоврядування (мова актив, роботи, діловодства, документації тощо), а також в інших публічних сферах суспільного життя...»

Тому, цілком логічним є запитання, насамперед до Гаранта — хто порушує Конституцію, призначаючи на найвищі державні посади осіб, які не володіють державною мовою, більше того, зденационалізовують цілі галузі та всі державні структури згори донизу, як це відбулося в Податковій Адміністрації, а далі вже в Міністерстві Внутрішніх справ, не кажучи вже про Міністерство промисловості та Міністерство оборони...

Лише глухий може не почути, яка панує мова в коридорах влади на Банковій, або яка запанувала віднедавна мова в Кабміні...

Лише глухонімиий може терпіти подібну наругу.

Фактично в незалежній Україні впродовж тривалого періоду відроджувалася Російська мовна імперія з «малоруською специфікою: суміші суржику та блатняку». В. Ігнатов відвертий у своїх оцінках щодо «восстановления статуса русского языка в Украине».

Продовження на с. 2

Сьогодні в номері:

Ми захищаємо мову, а мова — нас!

стор. 2—3

Прощання зі Славою Стецько

стор. 4

Плющ проти режиму

стор. 5

Ганнина нива зазеленіє

стор. 7

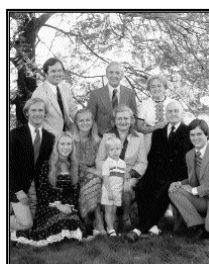
Пийте, люди, молоко

стор. 8—9

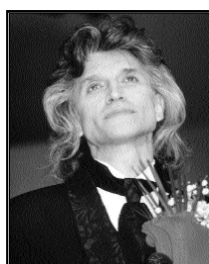
Дунаю, чому смутен течеш?

стор. 11

Сто літ любові

стор. 12—13

Пісні Павла Дворського

стор. 14

А все ж, як малороси ставали українцями — наприкінці дев'ятнадцятого століття, коли ще в імперії на всіх языках, як писав Тарас, усе мовчало? У спогадах, написаних у роки Другої світової війни, незадовго до його арешту енкаведистами, а виданих у Житомирі на початку дев'яностих років двадцятого століття, Іван Андріанович Феценко-Чопівський зізнається: «Моя українська мова була не найкращою...» І це вже про час, коли він завершив навчання у київській Політехніці, коли пройшов школу українства у «Просвіті», невдовзі, у дев'ятсот десятому році, забороненої царським урядом. По-справжньому свідомим українцем, глибоко переконаним у неминучості українського державного відродження, Феценко-Чопівський стає вже у досить зрілому віці. І на цьому важливо наголосити: окрім емоційно-культурницького шляху (білі хати, вишневі садки, чудові пісні, багата, невичерпна фольклористика, мелодійна мова тощо) до пробудження у душі українства був ще один шлях — розумово-логічний, інтелектуальний, як би ні ні сказали. Ним і простував, формуючись як українець, Іван Андріанович, людина тверезого, наукового мислення.

Оточення майбутнього міністра УНР Феценко-Чопівського ні у дитячі, ні у школярські та студентські роки не сприяло національному самовиявленню, навпаки, прояв цікавості до свого національного коріння, яким вони і з'являлися під впливом прочитаного українського вірша чи почутої української пісні, маленьке поліське містечко, традиційно сполучене і зрусифіковане, могло тільки пригашати. Згадаймо, що його відомий земляк — російський публіцист Володимир Короленко, який трохи раніше теж закінчив гімназію в Житомирі, мислив підкреслено «общерусскими» категоріями і до кінця днів своїх, навіть мешкаючи у Полтаві, не розумів, якому звірові — імперському! — все життя прислужувався. І це незважаючи на його глибокі ліберальні, волелюбні переконання!

Народився Іван Феценко-Чопівський у містечку Чуднові, неподалік Житомира, де, як згодом напише у спогадах, був «великий жидівський осередок, відомий торгівлею лісом та збіжжям, з чисто українськими околицями». Нащадок козаків Чопівських, яких у 1861 році вже було аж понад три тисячі душ, виріс у родині дрібного царського урядовця, де навряд чи була у великому пошануванні «мужицька» мова. У гімназії «української мови не було чути, діти-аборигени розмовляли з «малоросійським акцентом» і їх за це потроху висміювали». І тут же Феценко-Чопівський додає: «Національних питань ніхто не ставив рубя». У Києві початку двадцятого століття студентство цікавилось переважно соціальними проблемами. У Політехніці організувалися земляцтва, але українського серед них не було, «найчисленніша була група студентів, яка рахувала себе «руськими». Тогочасний «культурний» Київ розмовляв мовами російською і польською, свідомих українців у найбільшому українському місті було — якийсь десяток інтелігентних родин, своєрідне «гетто» на своїй, не рідній, землі. Українська громада була у Київському університеті, а коли царський уряд у зв'язку з революційними виступами студентів його закрив, вона зорганізувалася у Духовній Академії. Проте лише «1905 рік розбудив приспану українську громадську думку». Ось коли національне питання постало рубя — бути чи не бути — і перед тогочасним громадянством, і перед Іваном Феценком-Чопівським зокрема, тоді вже — студентом, майбутнім інженером.

«З першого мого студентського року я виявив себе свідомим українцем, — напише він у книзі «Хроніка мого життя». — Моїми першими «освідомлювачами» були студент Університету Андрій Лещенко та «старий хохляк» Василь Цимбал. У товаристві їх та їхніх приятелів я брав участь у прогулянках по Дніпрі та піших екскурсіях по горбкуватих околицях Аскольдової могили та Печерської Лаври. Я вже згадував, що коли в 1905-1906 роках було розв'язано Університет, я бігав на збори Української Громади аж до Духовної Академії, що містилася на Печерську, а згодом віддано узаявся до праці в «Просвіті».

Попри весь раціоналізм мислення і світосприйняття майбутнього видатного металознавця, були й емоційні сплески на його шляху до українства. Від них залишилася пам'ять на все життя, і ця пам'ять зігріватиме душу патріота і в штучному кліматі багаторічної еміграції, і у скutih заполярними морозами бараках сталінського ГУЛАГу. «Незабутні були екскурсії на могилу Шевченка, — згадував Іван Андріанович під грим гармат на фронтах Другої світової війни. — Традиційно влаштовував їх київський Український Клуб. З початком літа винаймали ми пароплав і раннім ранком вирушали в дорогу. У Канів приїздили на годину п'ятнадцяту, а поверталися звідтіля о годині двадцять першій-двадцять другій, щоб бути на ранок у Києві. Співали тоді без кінця! А коли пароплав наближався до Канева, студентський хор, підтриманий іншими подорожниками, величаво інтонувал «Заповіт»... У міру, як переспівували кінцеві строфи, Канівська Гора з хрестом все ближче й ближче підсовувалася до нас. Відкоси Гори всіяні місцевим народом, який чекає гостей із Києва! Правління Клубу на чолі з Миколою Лисенком вело похід на Гору, де відбувалося покладання вінків та всенародний спів «Вічная пам'ять».

лює і це... Отже, «Хроніка мого життя» — це не тільки опис пережитих вражень, але й спроба своєрідного осмислення подій, більше того, — це своєрідний урок нам, нащадкам, аби не повторювали помилок своїх дідів. Але, дивлячись на нашу історію і нашу ментальність критичним оком, Іван Андріанович ніколи не залишався розумствуючим, холодним спостерігачем. Маючи власний, часто відмінний од переконань сучасників погляд на те, що відбувається, він водночас був активним, діяльним учасником подій, будівничим України. Оця дійова любов до України, любов того, хто лупає цю скелю, хто мурує, а не просто блягузкає про свою, до народу, любов — головна, осьова лінія свідомого життя Івана Феценка-Чопівського!

Починаючи, мабуть, із участі у роботі київської «Просвіти», яка постала 1906 року і яку очолював Борис Грінченко, сподвижник Грінченка, відомий діяч часів вільних змагань (та й пізніших; до речі, по Другій світовій війні в таборах для переміщених осіб з ним співпрацювала Марія Аркас-Клепачівська) Дмитро Дорошенко дуже емоційно описує той бурхливий революційний час: «А в Києві українське життя вже кипіло, як у котлі. Я раз у раз зали-

таку акцію, до речі, потрібен був дозвіл місцевої влади, а він давався лише за умови, що лектор «не підкреслюватиме окремішності українського народу і культури».

Читалися лекції, принаймні, частина їх, ніби нейтральні, природознавчі, медичні, але значення цих заходів було величезне, бо лекції звучали — українською мовою, а це слухачів виховувало більше, аніж голослівні заклики «любити Україну», бо вперше «мужицька мова» демонструвала для широкого загалу свою здатність бути не лише побутовою, а й науковою мовою. Лекції, як правило, супроводжувалися популярними концертами, на яких передувала українська народна пісня. І ними була охоплена, як пише Іван Феценко-Чопівський, «маса українського міщанства». І додає, називаючи цей період дореволюційним світланком у підросійській Україні: «У Києві, здавалось би, безповоротно зросійщеному місті, доходила до голосу й міцніла присутність української стихії...» Писав Іван Андріанович із великим знанням справи. Адже він виконував у численних заходах Лекційної комісії «Просвіти» обов'язки «апаратника», тобто забезпечував лекції діапозитивним супроводом. Це була дуже значна, як на той час, робота, і студент Політехніки, а потім її

Володимир ДРОЗД

ФЕЩЕНКИ-ЧОПІВСЬКІ

Продовжуємо, шановний читачу, публікацію кількарічної праці-подвигу письменника Володимира ДРОЗДА над історією славних просвітян Клепачівських-Чопівських «СТО ЛІТ ЛЮБОВІ. Портрет родини на тлі століття», котрі до своїх останніх днів залишилися вірними національним ідеалам. Перша подача цієї праці, здійсненої за підтримки Фондації родини Феценків-Чопівських (США), зокрема п. Ю. Чопівського, — «Аркаси» — уже побачила світ у «СП» ч. 9, стор. 10-11.

Світлина, зроблена 1977 року: Юрій Ю., Юрій І. Феценки-Чопівські, Марія, Петро, Лариса, Софія, Костянтин Клепачівські, Лідія, Юрій III, Андрій Чопівські

І все ж — це лише емоційні блискітки на загальному розсудливо-діловому тлі спогадів. Знову і знову вчений аналізує ситуацію, яка склалася в національно-визвольному русі на початку двадцятого століття, аналізує її з погляду українського патріота, але патріота мислячого, патріота-інтелектуала, і його застереження, його тверезі думки, думки вродженого науковця, не втратили значення і для наших днів, таких віддалених у часі від подій початку століття. На це звертає увагу відомий письменник, земляк Івана Андріановича Валерій Шевчук у передмові до «Хроніки мого життя»: «Автор... виміряв події, які бачив і в яких брав участь, не вузькопартійними інтересами, а загальнонаціональними; більше того, він був переконаний і, на нашу думку, резонно, що фатальна схильність до купчення українців по партійках і партіях і стала однією з причин поразки української революції, адже тільки в кінці її, коли справи поправити було годі, діячі цієї революції дійшли думки про національну солідарність як першу передумову перемоги. Друга фатальна помилка — це шукання допомоги на стороні: в Німеччини, Австрії, Польщі, Росії (денікінської і більшовицької), тоді як у них треба було шукати не допомоги, а визнання, а натомість піднімати, усвідомлювати й шукати допомоги у народу власного. Отож і виходило, що всі оті союзнички-сусіди більше дбали про те, щоб узяти, а не дати, бо діяли за природою своєю, тобто імперіалістичною, а Україні тільки й лишалось, що розбите корито». І. Феценко-Чопівський усвідом-

шав батька самого в отелі й біг на різні збори та засідання, які відбувалися вже зовсім вільно, без огляду на якусь там конспірацію. Десь коло половини життя було оповіщено, що в університеті відбудеться українське віче. Це мало бути перше українське віче в Києві. Відбулось воно в одній із найбільших аудиторій університету. Коли я прийшов туди, то зала вже була заповнена людьми і багато стояло в коридорі попід вікнами (вікна залі виходили з одного боку на коридор) і в дверях. Зійшовся весь український Київ. Кого там тільки не було! Звичайно, там був, або міг бути, якщо перебував у ці дні в Києві, і Феценко-Чопівський. Бо ж і він, хай більш стримано, але так само піднесено розповідає про активізацію тогочасного українського життя у Києві: «Прилюдні лекції професора М. Грушевського притягали завжди величезну аудиторію, ставали маніфестацією української стихії. Лекції ці відвідувала вся національно думаюча та значуща частина малоросійсько наставленої української інтелігенції...» Але найважливіше, що невдовзі лекціями з української історії була охоплена не лише «думаюча» частина київського люду, а й ті мешканці київських передмість, які були українцями від діда-прадіда, але не завжди усвідомлювали своє українство. Лекції читалися не лише в знаменитому Троїцькому Народному Домі, що залишався штаб-квартирою цієї величезної пропагандистської роботи, яку поклав на свої плечі невеликий гурт української інтелігенції, а й на Куренівці, Лук'янівці, Солом'янці, Деміївці. На кожну

виpusкник, молодий учений-металознавець Феценко-Чопівський був у самій гущі її. До речі, учений справедливо зауважує, що саме у ті часи творилася українська наукова термінологія, завдяки чому невдовзі могла з'явитися ціла низка україномовних наукових праць із найрізноманітніших галузей людського знання, серед них — і численні дослідження самого Івана Андріановича. Ось так, у напружений, із дня у день, діяльності, спрямованій на духовне відродження України, гартувався український дух суворого сина житомирського Полісся.

Взагалі ж, Івана Андріановича гартувало реальне життя — і досить суворе. Особливо ж — після ранньої смерті батька, єдиного годувальника родини, дрібного поштового чиновника. Бажання дослідити своє найглибше родове коріння характерне було не лише для Клепачівських, а й для Феценків-Чопівських. Знову і знову Іван Андріанович занотує у щоденниках, які досі так і не опубліковані, хоч мають безсумнісну історичну цінність, скупі відомості про своїх дідів-прадідів: «Мій рід — з Радомисльського повіту Київської губернії, із села Чоповичі, звідки родом усі Чопівські, які у давні часи називалися просто Чопи, а засим, отримавши шляхетство од Варшави, а засим — дворянство од Москви, почали іменувати себе — Чопівськими. Прапрадід мій — Іван Чоп (як розказували мені мій тато Андріан Андрієвич, уроджений у Чоповичах), був сам запорізький козак-січовик, який за якісь заслуги (чи вій-

ськові, чи адміністраційні — того не згадував) получив від Московського царя ґрунт — стільки, скільки зможе у день конем об'їхати!.. Цю легенду я чув від інших Чопівських з Чопович, не наших близьких родичів; але рівно ж отакі легенди існують, як я чув не раз, і в інших українських родах! Можливо, тут є трохи фантазії?.. Дід мій Андрій Феценко-Чопівський (усі Чопівські із Чопович носять додатки до основного прізвища: ми — Феценки, а то є ще — Прокопенки, Іваненки, Феценки і ще, й іще якісь...) був жонатий двічі, жив трохи не сто років, був уніят, і мав від першого шлюбу одного сина, а від другого — чотири сини і дочку; мій тато Андріян був наймолодшим..."

Рід Феценків-Чопівських справді був міцний, вкорінений у час і в простір. Дід Андрій і прадід Антін, про яких малому Іванові розповідав батько, топтали ряс земний майже по сто років. Батькові, першому чиновнику, а не козакові чи землеробові у роду, відміряно було долею набагато менше — лише п'ятдесят сім років. Одружувалися Феценки-Чопівські традиційно — з попівнами. Андріян Андрійович узяв у дружини попівну з роду Янчинських — Марію Михайлівну. Йому, як наймолодшому синові, стелилася дорога в науку. Але до школи був відданий запізно і скінчив лише Житомирську дворянську трикласну школу. Ще рік повчився у гімназії і став поштовим службовцем, спершу — в самім Житомирі, а потім — у містечку Чуднів. У Чуднові Андріян Феценко-Чопівський прослужив аж чверть століття. Там він одружився, там народилися діти: Іван, у січні 1884 року, та Олександра — двома роками пізніше. "Чуднів у часи мого дитинства торгував лісом і навколо нашої пошти, де ми мешкали, було багато складів дерева, в яких я з товаришами переходив цільми годинами і де мене трудно було знайти!.." Ще залишилося у пам'яті, як сторож пошти Левко носив його на своїх могутніх плечах до школи — через гниле болото у центрі містечка. А на початку дев'яностих Іван навчається у підготовчому класі Першої Житомирської класичної гімназії. Тим часом батька перевели на працю до містечка Дубно. "Свого тата ми безконечно любили. ...Коли тато приходив додому нагору (пошта була на першому поверсі), то ми із сестрою старалися ним заволодіти. Коли стали старші, то оця любов безмірна виливалася у бажання бути татові чимось корисним; ми читали йому газету, я — робив йому папіроси, тато багато палив... Цей обов'язок був не з приємних, але це робилося для тата!"

У Дубно родині матеріально жилося найлегше — батькові підвищили платню. На жаль, це тривало недовго. Несподівана хвороба і смерть Андріяна Андрійовича поставили родину на межу бідності. Втім, родинне горе, як це часто ведеться, сприяло ранньому дорослішанню юного поліщука. Якось раптово скінчилися дитячі ігрища на шапцях, за тітчиним будинком, де поле спускалося до самого Тетерева. Тігри призвели до того, що гімназист Іван Феценко-Чопівський заледве зумів перейти до п'ятого класу. "Ми по цілих днях, увесь вільний від гімназії час бавилися у військо, війну... Нам було весело, учитися я почав гірше..." Тепер усе те минулося. Треба було заробляти на щоденний хліб, на навчання. Гімназист починає давати приватні лекції, репетирє хлопця із першого класу по дві години денно. І заробляє по вісім карбованців на місяць. До всього ж, сам починає все краще і краще навчатися, розуміючи, що дорого у майбутнє після смерті батька ніхто для нього не стелитиме. Раптом виявляються здібності до математики. А головне — уперше з'являється цікавість до металургії, якій присвятить себе у майбутньому житті. Ніби випадково, але чи бувають випадковості у житті? Улітку, під час вакацій Іван, уже будучи у старших класах гімназії, дає уроки математики синові священика у селі Требухи, побіля Хмільника. "У Високій Печі переїздили попід доменним заводом, і мені доводилося тоді бачити, як випускали з дом-

А це світлина з Житомира, зроблена у вересні 1992 року на вулиці Феценка-Чопівського. Лідія, Ліля та Юрко-молодший Чопівські

ни чавун, або жужлі... Оці вражіння позосталися назавжди, і може спричинилися тому, що я вибрав собі як фах — металургію!.." Починалося двадцять століття, у моду входили "техніки", взагалі — інженерні професії. Цього вимагав технологічний поступ людства. Поки товариші вголос мріяли про київську чи петербурзьку Політехніку, не забезпечений коштами на навчання гімназист відмовчувався. І все ж, вроджені цілеспрямованість, віра у себе допомогли. Він вирішує будь-що вступати до Політехніки. Усупереч застереженням рідних і знайомих. Справді, на 300 вакансій — понад тисячу претендентів! І все ж, "несподівано навіть для самого себе", єдиний із цілого випуску Житомирської гімназії Іван Феценко-Чопівський стає студентом київської Політехніки! І не можна не процитувати ще декілька рядків із його спогадів про ту пору: "Мій приїзд на Різдво до Житомира, у Політехнічній уніформі, з еполетами на плечах — був моїм найбільшим sukcesом, який я коли-небудь одержував у дальшому своєму житті!.."

А порівнювати все ж було з чим, подальше життя його було щедрим як на поразки, так і на здобутки. Отже, еполети студентської уніформи справді дуже легко далася, якщо так запам'ятався той провінційний триумф. Нелегко давалося і навчання у наступні роки. Та так нелегко, що було молодому житомирцю не до "політики, соціалізму", чим тоді захоплювалися київські студенти, уже розгорялося вогнище першої російської революції. Іванові Феценку-Чопівському потрібно було будь-що перейти на другий курс, інакше вища школа для нього закінчилася б. А тут — студентський страйк, що міг, як і неуспіх у науці чи хвороба, призвести до краху усього життя. А "незаурядний темперамент" диктує своє, у збурений суспільними подіями душі — звучать революційні пісні. І все ж, на студентських сходках він голосує проти страйку, за заняття. Про це докірливо нагадуватимуть Іванові Андріяновичу не один раз. Зате він переходить на другий курс, практикує на цукроварні поблизу Бердичева, і тут уперше "почав я говорити промови, навіть готував конспекти для других..." Трохи згодом, уже коли прокотилися дев'яті вали революції, він остаточно визначається як майбутній спеціаліст по металах: "Величавий ефект металургійних процесів, фантастичний вигляд розливу сталі, бурхливий перебіг бесемеровського процесу, щось казкове в оточенні доменної печі, високі температури, високість яких (приблизно 1600-1800 градусів) не давалася до порівняння із звичайними температурами, — усе це так вплинуло на мою фантазію, що я... рішує перейти з металургічного фаху". Так народжується й утверджується майбутній видатний металознавець зі світовим іменем.

ОГЛЯД ПОШТИ

У зв'язку з намаганням проросійських державних діячів в Україні та урядовців Росії нав'язати українцям другу (російську) державну мову, створити спільні російсько-українські підручники з історії, фальсифікувати українські літературно-історичні документи — просвітянські організації низки регіонів України висловлюють щире обурення. Зокрема, Чернівецьке обласне об'єднання ВУТ "Просвіта" імені Тараса Шевченка надіслало Голові Верховної Ради В. М. Литвину та народному депутату П. М. Мовчану листа, в якому зазначено:

1. Усяка двомовність народу є неприродним явищем, свідчить про рівень його асиміляції. Природним і закономірним є становиче, коли кожен етнос має одну рідну мову. Приймаючи чужу мову, народ асимілюється і сходить з історичної арени.

Незаперечним є той факт, що російські ідеологи (імперського та більшовицького періодів історії) цикавилися українцями лише з тим, щоб їх завоювати. Російські власті забороняли використовувати назву країни — Україна, етнонім "українці", нав'язували... російсько-імперську свідомість, замовчували існування самого народу і перекручували його історію, забороняли рідну мову, вчили українців зневажати свою культуру, історію і плазувати перед "старшим братом"... Русифікація і денаціоналізація є запорукою процвітання олігархічного українського агресивного капіталу, який пропагує ідею глобалістичних безнаціональних держав і разом зі світовими олігархами намагається утвердити колоніалізм на українських теренах.

2. Не може бути навіть мови про узгодження, підготовку і видання спільних російсько-українських підручників з історії. Такі підручники виключили б з історії давнє кількатисячолітнє історичне минуле українців, повернули б нашу історичну методологію до недавніх марксистсько-ленінських часів — заперечення самостійного історичного розвитку українців і визнання Київської русі "колискою трьох народів — росіян, білорусів, українців". У таких підручниках була б також неправдиво подана історія українців часу Визвольної війни XVII ст., діяльності українських гетьманів козацької доби та козацтва в цілому, створення Української держави 1917–1920 рр., голодоморів першої половини XX ст., сталінських репресій та багато інших історичних реалій.

3. Верховна Рада і уряд України повинні надати термінову фінансову і організаційну допомогу у суттєвому розширенні випуску українських підручників як для шкіл, так і для вищих та середніх навчальних закладів, масових українських журналів і газет. До програми соціально значущих українських книг потрібно

ЯК ДЕРЖАВНІЙ СТАТИ ОФІЦІЙНОЮ?

"Яке б місце не посідала українська мова в будні, але 21 лютого вона справді на якусь хвилину відчула себе володаркою у власній державі. Письменники, мовознавці та народні артисти, які взяли участь у концертній програмі в Будинку вчителя, залишили зал задоволеними та сповненими енергії. Ніна Матвієнко, молоді співаки Ярослав Кваша та Ольга Ларіна розлили дзвінку українську пісню по всіх серцях, а кобзар Василь Литвин повернув нас до сивої давнини уривком зі "Слова о полку Ігоревім". Представник Київської міської ради Володимир Чуйков зазначив, що готуються нові видання українською мовою, діють курси з вивчення державної мови, у всіх районах Києва розроблено програму святкування Міжнародного дня рідної мови, а також діють програми поглибленого вивчення української мови у вузах.... Усі ці плани подають надію, але найприкраще те, що доведеться чекати 21 лютого наступного року, щоб рідна мова продемонструвала свою повноцінність", — слушно зауважує в листі до редакції Анастасія Хонякіна, студентка І курсу факультету журналістики та телемистецтва Київ-

включити всі підручники з фундаментальних навчальних дисциплін. Впровадити механізм державної підтримки вітчизняного виробництва книжкової та іншої поліграфічної продукції, що видається українською мовою.

4. Державному комітету з питань радіо і телебачення необхідно забезпечити транслявання радіо- і телепередач українською мовою, оскільки російською мовою через ці засоби масової пропаганди йде руйнівна денаціоналізація нашої культури, наших звичаїв та обрядів, нищення української мови.

5. На державному рівні необхідно визначитись із загальнодержавною українсько-патріотичною ідеологією, відсутність якої формує в українців негативні риси атрофованості національних почуттів, нігілістичне ставлення до традиційної культури, національне зрадянство, відсутність національної гідності і т. п. Україна, як засвідчують дані перепису населення 2002 р., є одноетнічною країною (країни, в яких одна з націй має понад 70% населення, за світовими стандартами, є одноетнічними), оскільки українці складають 77,8% від усього населення. Тому в Україні в умовах утвердження незалежності і самостійного існування повинна бути одна державна мова — українська, своя власна багатотисячна історія і загальнодержавна національно-патріотична ідеологія.

Цитованого листа за дорученням правління Чернівецького обласного об'єднання ВУТ "Просвіта" імені Тараса Шевченка підписав В. Косаченко.

Суголосний цим турботам і журналіст із Донбасу Ю. Некрасовський (цитуюмо в оригіналі): "С годами меняются приоритеты — в России столетиями учили французский, до Великой Отечественной — немецкий, теперь — английский. Но потеря тысяч национальных языков больших народов и крохотных народностей приведет к несомненным потерям в области культуры, доступного об-

разования, а также национального самосознания и, если хотите, патриотического воспитания подрастающего поколения (т.е. того, что мы теряем постоянно и повсеместно). Именно поэтому ЮНЕСКО и стала инициатором введения Дня родного языка, без которого нет национальной культуры, и рекомендует наполнить этот день привлекательными, оригинальными и культурными мероприятиями.

Откровенно говоря, не знаю, кто в Украине возражает против того, чтобы их дети свободно владели государственным языком. Практически никто..."

І далі автор пропонує дуже конкретні заходи:

"Для того, чтобы дети и юноши охотно учили язык государственный, нужно ввести украинский язык в число обязательных предметов экзаменов во все без исключения университеты и институты, чтобы с яслей и садиков ребенок стремился овладеть украинским. **Не принимать на государственную службу тех, кто не овладеет украинским языком** (Россия не предоставляет гражданства тем, кто не владеет русским. И делает это не только Россия — только две страны мира не требуют знания государственного языка — Украина и Израиль, хотя последний учит даже старух-иммигранток ивриту). Нужно — пусть не обидятся на меня украинцы — учиться у греков и евреев возрождению родного языка, нужно выпускать на украинском языке интересные литературу (я пополнял свои знания, читая на украинском Джека Лондона), снизит на нее цены, вести на украинском языке наиболее интересные телепередачи, возродит украинское кино... Рецептов много, а вот есть ли желание — это мы увидим".

Справді, державі та її місцевим організаціям "Просвіти" потрібно значно цілеспрямованіше бачити про реальні пріоритети української мови. Тільки в таких позиціях, які відведе-

УКРАЇНСЬКА МОВА — ОСНОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ

На завершення хотілось би сказати, що досліджувані радіостанції вважаються найпопулярнішими серед молоді. Але якщо 70% мешканців країни вважають себе українцями, то ситуація, вважаємо, просто неприпустима. Тим більше, що ведучі, які майстерно володіють українською мовою, користуються особливою повагою слухачів. А це, на нашу думку, має послугувати стимулом і для решти дід-джейв. Які усвідомлюють, що таке мистецтво мовлення.

З цієї трибуни я вже наводив дані про те, що чиниться у сфері

ГЛУХОНІМИЙ МОЖЕ ТЕРПІТИ ТАКУ НАРУГУ»

ституції України та Рішення Конституційного Суду, проголошувати курс на українське національне відродження, враховувати при розв'язанні кадрових питань, насамперед при призначенні високих посадових осіб, знання ними державної мови та спілкування нею. Створити вертикаль державної структури на всіх рівнях влади для контролю за впровадженням української мови як державної у

МОВА ЄДИНА

Павло МОВЧАН: «ЛИШЕ Й МОЖЕ КУ НАРУГУ»

— Здійснювати реальне державне сприяння україномовній

— Переглянути проект Закону “Про загальну середню освіту” з метою відновлення в ньому ст.7, вилучення якої було антиконституційним, заклавши в її основу обов’язкове навчання й виховання в закладах середньої освіти державною мовою...

приступити
у Закону Ук-
артія регіо-
національ-
вши її ре-
реб нашої

ми маємо

Такий затишний процес призводить до національної катастрофи. І мені хотілося б, щоб це усвідомлення прийшло до кожного, хто пов'язує свою долю з українською землею. Україну не можна збудувати на зневажливості до неї, до її мови, до її народу, до її історії, до її перспективи. А мова — це запорука її майбутнього.

Б'ЄМО НА СПОЛОХ!

Системна криза, що гендлює в Україні, вразила наші серця і душі. Загальновідомо, що на бездуховності й брехні не те що збудувати потужну незалежну національну державу, а навіть підняти її з руїн неможливо. Основою ж духовності завжди була рідна мова.

На превеликий жаль, ми і на дванадцятому році незалежності ніяк не збагнемо, що в поліетнічній державі титульний етнос та його мова не повинні відлучатися від національно-державного будівництва, що не потрібно й небезпечно перетворювати суспільство на заручників передвиборних забаганок деяких лідерів запровадити другу державну мову, — мову сусідньої, нехай і братньої держави.

Стан духовності в Україні і сьогоднішнє обговорення стану його основи на пленарному засіданні Верховної Ради переконує, що певні сили що проблему намагаються перетворити з гуманітарної на політичну. Що це саме так, засвідчує ситуація на Луганщині, котра з примхи політиканів деградації місцевого населення за українські гривні антиукраїнською — при потуранні Центру — місцевою владою. Адже коли в'їжджаєш на Луганщину, складається враження, що ти випадково перетнув кордон і потрапив до сусідньої держави. Куди не кинеш оком — реклама, гасла, оголошення — російською мовою. Дискредитує українську, а по-іншому це не назвеш, нею рекламують тільки тютюн, горілку та безпечний секс.

В області цілодобово усі без винятку ЗМІ нав'язують населенню ідею "життєвої необхідності" дом у 200 тис. примірників. Як же не шельмувати українців, які дозволяють глумитися з себе?! Стан речей із пресою змушує мене як історика вдатися до некоректного, але правдивого і гіркого порівняння. Такого не було не те що за часів СРСР, а навіть і за німецько-нацистської окупації. Бо тоді кількість українських газет — за назвами, змістом та накладом — значно перевищувала сьогодинішні видання в Донбасі. І це справжня ганьба. Що ж стосується телерадіокомпаній, то разом із кількома десятками діючих на Луганщині теле- і радіостанцій у підсумку на добу вони подають тільки до 15 годин передач українською мовою і понад 400 годин російською.

ЗРОСІЙЩЕННЯ МЕЖУЄ З АГРЕСІ-

Щодо мистецьких закладів — та сама ситуація. Ні обласна філармонія, ні ляльковий театр се-

ред дітей і молоді зовсім не пропагують українське слово, а тільки російське. Навіть Луганський обласний музично-драматичний український театр, який нещодавно удостоївся звання академічного, щорічне Різдвяне свято серед дітей провів російською мовою.

В області взагалі практично відсутні національні дитячі садки. А якщо говорити про середню освіту, то й тут багато дутої статистики. Адже 18 міст і районів області, а це 61,2 %, не мають зовсім, або ж відкрили по 1–2, максимум 3–4 українські школи. Що це за школи, свідчить приклад зі Станично-Луганського району, де відкрили єдину на район українську школу, в якій рідною мовою навчається всього 14 дітей. Якщо

в області сяк-так навчаються українською мовою 22,6 % учнів, то у Свердловську цей показник становить 6,3 %, в Краснодарі — 6,4 %, в Луганську — 6,7 %, в Красному Лучі — 7,3 %, у Стаханові — 9,7 %, Антрациті — 11 %. Якщо ж по районах, то в Станично-Луганському районі — 6,2 %, в Перевальському — 6,3 %, в Лутугінському — 11 % і т.п. А чи є в тих школах українські бібліотеки — про це вже годі й говорити!

Не кращі справи й у вищих навчальних закладах області, крім педагогічного університету, де навчання проводиться частково українською мовою, академії та національні університети не тільки продовжують зрусифіковувати українську молодь, а ще й їхні науковці прямо чи завульовано заявляють, що ніколи не було й не буде ні української мови, ні української держа-

ви. То постає питання: як усе це пов'язати з їхнім національним статусом?! І не випадково, що й на Луганщині, і в сусідній Донеччині зустрічаються далеко непоодинокі випадки, коли предмети українознавчого циклу, в тому числі українську мову та літературу намагаються викладати... російською мовою?!

На цьому тлі як глузування сприймається звернення 21 листопада 2002 р. Луганської обласної ради до Верховної Ради України з пропозицією "О приданні рускому мові статусу второго государственного языка". З чого сміється і російськомовна інтелігенція.

Все змальоване на Луганщині характерне і для Донеччини. Ще гірша ситуація в Криму. І як не пригадати гіркі слова О. Довженка: "...де ж рождатися, де плодитися..., де рости слабодухим і запорадцям, як не у нас..."

Констатуємо ці беззаперечні факти, ми пропонуємо, по-перше, прийняти Закон "Про захист державної мови", як це зроблено в цивілізованих країнах; по-друге, змінити акценти державної кадрової політики. Державою повинні керувати не компрадори і шовіністи, а справжні патріоти, освічені та ерудовані; по-третє, ввести державний податок на писемну діяльність, якщо вона проводиться чужою мовою, а отриманим таким чином кошти пускати на розвиток державної мови; по-четверте, припинити полювання на державну мову в АРК. А якщо ні, то привести чинне законодавство до загальноприйнятих норм, знизивши таким чином статус автономії.

● **Володимир СЕМИСТЯГА**, голова Луганського обласного об'єднання, заступник голови ВУТ "Просвіта" імені Тараса Шевченка

ВРАЖЕННЯ

Дрібниці, але приємно: військові хлопці у парадній формі з аксельбантами пропустили журналістів "Слова Просвіти", навіть не порпаючись у наших торбах, де завжди багато різних потрібних дрібниць, а симпатичні дівчатка на реєстрації видали кожному блакитну теку із заздалегідь підготовленими матеріалами, блокнотами і культурною ручкою з емблемою ВР.

За чверть години до початку засідання пленарну залу наповнили понад 300 зацікавлених запрошених: діячі культури, науки, освіти, письменники — люди, добре відомі, свідомі, патріотичні.

Депутатів ВР спочатку майже не було. Час від часу пробігав заклопотаний Леся Танюк, Петро Кононенко одразу опинився в оточенні жвавих жінок, які з радісним гомоном перекрили центральний прохід зали, Анатолій Мокренко скромно став осторонь, читаючи газету..., а тим часом у секторі уряду з'явився віце-прем'єр Дмитро Табачник, міністр Василь Крем'як, голова Держкомтелерадіо Іван Чиж...

Голова ВР Володимир Литвин у вступному слові досить виважено, фахово і прозоро накреслив проблему, охарактеризував стан і місце української мови в державі: "...у справі впровадження рідної мови ми відійшли од досягнутого", "...інші мови мають стати мовами національних меншин"; подав своє бачення перспективи: "...потрібен системний пошук компромісів", "...остаточних рішень не буде". Закінчив закликом: "Давайте захищати рідне слово!"

Потім із головною доповіддю виступив академік Іван Дзюба, який закликав "зробити українську мову потрібною", але тут-таки за-

У ЗАЛІ СЛУХАНЬ І НАВКОЛО НЕЇ

начив, що "сили української інтелігенції катастрофічно невідповідні величезним завданням, які стоять перед нею..." Після його виступу зала стримано загула, а сусід, що сидів позаду, пробурмотів: "Слабенько, слабенько..."

Під час виступу Леся Танюка зала неодноразово вибухала схвальними оплесками, виступ Степана Гавриша просто стерпіли, а от виступ Івана Чижі вже терпіти не хотіли, бо дещо перестарався пан держслужбовець у цитуванні надто позитивних статистичних даних, які суперечили реальним оцінкам присутніх...

Слухання тривали чотири години без перерви. Під час засідання вдалося взяти короткі інтерв'ю у чи не найбільш компетентних осіб із депутатського корпусу, кожного з яких попросив відповісти лише на одне запитання: **Яке Ваше враження від цих парламентських слухань і які наслідки вони матимуть?**

Микола Томенко, голова Комітету ВР з питань свободи слова та інформації: "Коли йдеться про ситуацію у

мовній сфері, то, на мою думку, найнекоректнішим є апелювання до статистики. Навіть зовні привабливі результати перепису населення не відображають реалії щодо української мови. Я вважаю, що нині є достатньо законодавчої бази та інструментів впливу... За великим рахунком, не треба ані нових законів, навіть не треба державних програм. Треба лише всім виконувати те, що вже прийнято на сьогоднішній день: чітко законодавче регулювання питань діловодства, обов'язків і мовної політики державних службовців. Згідно із законом, всі телерадіоорганізації, які поширюють

сигнал на територію України, зобов'язані користуватися державною мовою. Лише в окремих випадках Національна Рада з питань радіо і телебачення може дозволити мовлення іншою мовою місцевим станціям в межах окремої області, як виняток, наприклад, для місць компактного проживання певної національної групи.

Натомість, на сьогоднішній день Нацрада видає ліцензії на право мовлення "Русскому радіо", "Шансону" та їм подібним, свідомо порушуючи Закон про телебачення і радіомовлення. Доки не буде української влади, яка б захищала

їнський концерт, тоді вся ка-марилля піде за ним, разом із бізнесменами, які тоді не шкодуватимуть грошей на українську книжку".

Микола Жулинський (фракція "Наша Україна"): "Ці слухання — дуже добра ініціатива нашого Комітету ВР з питань культури і духовності. Основна мета — прискорити прийняття нового Закону про мови. Уряд експрем'єра Віктора Ющенка, в якому я мав честь працювати, підготував Закон про розвиток та застосування мов в Україні. Досі цей Закон навіть не переданий на розгляд ВР, після того, як був відкликаний урядом

ну Раді з питань мовної політики і відновити діяльність Департаменту з питань мовної політики при Кабміні".

Володимир Яворівський: "Це не просте питання. Поняття слухання звучить для мене з такою грюкою і страшною іронією... Що слухати? Що слухати?! Питання функціонування української мови в українській державі? А хто чує ці слухання у владних ешелонах? Ми знову говоримо самі до себе. Нас слухають лише ті, кого й так не треба агітувати. Влада не хоче нас чути. На дванадцятому році незалежності ми знову збираємося, неначе в діаспорі десь на Дону, і переконуємо один одного.

Коли вся президентська родина розмовляє лише російською, то народ, а особливо привадні конформісти, слідом за оточенням гаранта сприймають українську як чужу. Стан української мови не болять ані багатьом прем'єрам, ані віце, ні просто міністрам уряду. Варто було Л. Кучмі піти на перші вибори і заявити про двомовність, як почався колосальний відкат від української. Цією антипатріотичною владою ми нині повернуті на початковий рівень 1990 року.

Українська мова є ключем до національної свідомості, національної культури, економіки і поведінки. Розуміти це — є обов'язок кожного громадянина. І це розуміння прийде також у верхи, але тільки разом із новою владою. Я почав би з того, що змусив би всіх чиновників в Україні розмовляти українською. Згідно з нашою Конституцією."

Слухав
Євген ГОЛИБАРД
Фото
Костянтина ДЕНИСЮКА

МОВА ВЛАДИ

ДМИТРО ТАБАЧНИК, віце-прем'єр з гуманітарних питань:

"Хочу звернути увагу Голови Верховної ради і учасників парламентських слухань, що, на мою думку, найголовніше, — аби втілити в життя рекомендації цих слухань, — нам треба відчувати, що уряд і парламент — це два борти одного човна. Тому ми можемо робити професійні, правильні, розумні кроки, спираючись на щирі підтримку один одного і в межах того бюджету, який збирає Україна і затверджує Верховна Рада. Інших можливостей, на жаль, у нас немає, і ми повинні зважати на це."

Щороку березень у бібліотеках — час, наповнений приємними клопотами, пов'язаними з відзначенням традиційного Тижня дитячої та юнацької книги. Цього року з героями улюблених книжок читачі бібліотек для дітей зустрінуться вже 60-й раз. Свято української книги — це відкриття нових імен у літературі, вшанування митців-ювілярів, зустріч із редакторами дитячих журналів, художниками, які створили яскраві, барвисті ілюстрації для дитячих книжок.

Євген Білоусов — автор 28-ми таких видань, вважає: «Час відчинити двері малечі. Нехай дивляться на нас. А ми подивимося на них. Може, саме сьогодні і народяться нові Чубач або Нестайко?»

Фото К. Денисюка

смілива людина, яка ризикне на виставку-ярмарок книжок для дітей?

Ризикне заради майбутнього...

ЩО МОЖЕ ОКРЕМО ВЗЯТИЙ ПИСЬМЕННИК?

Останнім часом зітхають літератори про своє не легке письменницьке життя. Згадують радянські часи. І це справді так. Тоді проблем з гонорарами і друкуванням нових книжок для членів Спілки не було. Були інші проблеми.

Чи може письменник

ВІДРОДЖЕННЯ ДИТЯЧОГО ЧИТАННЯ — СПРАВА КОЖНОГО

Немає сьогодні спроби важливішої за від

дження дитячого читан

У всі часи література

ла тою домінуючою, яка

значала ступінь цивілізова

ності суспільства. Кожен

усвідомлює ту величезну

роль, яку має книга у фор

муванні світогляду дитини.

Після падіння комуні

стичного режиму лавина

змін сталася і у нас. Але

змін, на жаль, негативних.

Своєю політикою в га

лузі книговидавання

держави створює таку дитячу

книгу і такий книжковий

ринок, який її влаштовує.

Якщо з середини 90-х

років тепер уже минулого

століття, на українському

ринку хазяйнує російська

книга, отже — це кому

сь потрібно.

Якщо за 11 років неза

лежності у нас не створено

національної програми

дитячого книговидавання, не

залучені кошти на її виконан

ня, парламент законодавчо

не підтримує своїх пись

менників і видавців — це бі

да всієї держави.

Останнім часом твори

українських дитячих пись

менників практично не дру

куються за кордоном. На

слідок буде простим — у

країнську дитячу книгу в світі

забудуть.

СКІЛЬКИ КНИГ НАМ ПОТРІБНО

За даними Книжкової Палати у 2000 році в Україні було видано 198 назв дитячих художніх та науково-популярних книжок. 2001 року цей показник збільшився до 423 назв. Навіщо можна і радіти. Проблема в тому, що третина всієї продукції друкується тиражем до однієї тисячі примірників.

Якщо мати на увазі, що тих, кому вони призначені, в державі десть близько 10 мільйонів, то виходить сумна цифра. П'ятеро наших дітей мають одну нову книжку на рік.

Юний читач сьогодні не має можливості познайомитися з творами класиків української дитячої літератури. До дірок зачитали багато з того, що вкрай необхідно для нормальної роботи бібліотек.

Може, настав уже час засукати рукава і, скажімо, стотисячним тиражем друкувати антологію сучасної дитячої літератури кінця XX — початку XXI століть? Хто

візьме на себе цей тягар?

От і підійшов я до питання, а скільки все ж таки нам треба щороку нових книжок?

Вдамся до підрахунків. Якщо хоча б по примірничку на середньостатистичного юного громадянина, то загальний тираж складе 10 мільйонів. Маючи на увазі, що середня ціна однієї книжечки приблизно 10 гривень, — витрати складуть 100 мільйонів гривень на рік. І це за умови однієї книжки на малюка.

Що, скажете — багато? Зовсім ні. В європейських країнах щороку друкується 15—20 примірників на кожну дитину. І це — норма. І якщо Україна зробила європейський вибір, то може настав час це показати на прикладі друкування дитячої літератури?

ПРО ЩО МИ ПИШЕМО

Тематика дитячих книг останніх років вражає. Близько половини художніх книжок — казки.

Якщо одна половина українських книжок — казки, то друга — розмаїття жанрів і тем.

Першорядних письменників у нас можна перелічити на пальцях.

Початок XXI століття психологічно складний. Наші діти знають і відчувають багато чого такого, про що ми по суті не маємо уяви.

Спілкуючись з колегами, все частіше спостерігаю тривожну картину, коли письменник вирішує не те, як писати, а про що писати взагалі.

Сьогодні, як ніколи, успіх нашої справи залежить від ступеню готовності дорослого розмовляти з дитиною.

Станом розгубленості поясню появу, як і двадцять, і тридцять років тому, віршиків про мавпочок та слоників. Про невимогливість деяких авторів до текстових надрукованих за свій коштів, годі й казати. Не хочу бруднити шпальти і наводити приклади.

Кожен з нас розуміє, що треба в книжках підносити авторитет українства, створювати тип національного

героя, виховувати любов до минулого свого краю.

Останнім часом видавці все сміливіше стали йти на зустріч авторам краєзнавчих казок, легенд, оповідань. Як приклад — «Казки та легенди Сколівщини» (Микола Зінчук), «Казки зі Львова» (Ігор Калинець), «Легенди та казки Казантипу» (Валерія Норченко), «Казки Закарпаття» (Володимир Гнатюк).

Нещодавно мені до рук потрапила нова поетична збірка Анатолія Качана «До синього моря хмаринка пливе». Прочитав і здивувався. Це ж чудо! Це ж гімн моїй землі, гімн дитинству!

Хотів придбати кілька цих барвистих примірників для знайомих, але в продажі ніде не знайшов. Чому гарна українська книжка не може прийти в кожну оселю, кожну школу? Ми що, такі багаті, що друкуємо мізерні тиражі, начебто для власного вжитку?

Останні роки була поширена теза, що українську дитячу книгу неможливо випустити і реалізувати великим тиражем. Це сприймаюся, як аксіома. Але з'явився Іван Малкович зі своїм «Міні-Дивом» і тезу цент розтрощив. Цією акцією видавець довів, що наша книжка може бути і якісною, і дешевою, і бізнес може бути зацікавлений в таких програмах.

Івану Малковичу це вдається.

Хто наступний?

МОВА ВИДАВАННЯ

На Петрівці на початку грудня минулого року за дві години нарахував близько 400 назв дитячих книжок. Підручники, ясна річ, залишив осторонь. Скільки з них було українською? Аж 52! Тобто, абсолютна більшість нашої дитячої літератури, яку пропонує найпотужніший книжковий ринок України, має чи російське походження, чи надруковано недержавною мовою. А ті кілька яточок, що були заповнені лише українськими книжками, торгували здебільшого підручниками, посібниками та картами.

За назвами на кожні дві

україномовні книжки припадає одна російськомовна. Дані ці не є абсолютно точними, але ж, якщо пригадати ситуацію в книговидавничій галузі в Україні на початку 90-х років, то тоді співвідношення було один до п'яти на користь російськомовних видань.

У дитячому книговидаванні співвідношення приблизно таке саме. Тут є чітка тенденція до збільшення випуску книжок українською мовою. І так буде й далі, якщо не з'являться передбачені «сюрпризи» на місцях. Саме таким може бути рішення про двомовність в окремих регіонах.

У червні 2002 року у Федосії пройшов міжнародний фестиваль дитячих письменників «Кімерійські музи». Виступаючи на секції «Дитяча книга і національна культура», відомий білоруський письменник, головний редактор журналу «Вясёлка», президент дитячого фонду Білорусі Володимир Липський сказав:

— «Вясёлка» — єдиний дитячий журнал на білоруській землі, який виходить білоруською мовою. Працювати дуже важко. Коли референдум одногласно проголосував за дві державні мови, почали закриватися білоруські школи і класи. Батьки, начебто, писали заяви. І як це не сумно в даному випадку, то були білоруси. Одразу значно впали тиражі білоруських видань. На сьогодні ми маємо 13-тисячний тираж. Нам допомагають відомі письменники, художники. Нещодавно композитор Ігор Лученко написав для нас пісню «Вясёлка». Це наш успіх.

КНИЖКОВІ ВИСТАВКИ

От де можна побачити все розмаїття творів для дітей, так то на книжкових виставках. І хоча на спеціалізовану «дитячу» виставку видавці ще не спромоглися, регулярні київський «Книжковий світ» і Форум видавців у Львові, «Книжковий сад» у Харкові і сімферопольська «Кримська весна» все ж таки у нас є. Організа

тори начебто й приділяють увагу дитячій книжці, і номінації різні оголошують. Але тієї уваги, на яку заслуговують дитячі видання, немає. Журі, не маючи часу, не завжди ретельно знайомиться з номінантами. Оскільки організатори самі вирішують, кого нагородити, то, як правило, в Харкові переможці — харків'яни, у Львові — львів'яни. Письменники на цих «святках життя» виглядають наче сторонні.

Може настав час НСПУ налагоджувати контакти з організаторами? Треба лобювати інтереси письменників на всіх рівнях, використовувати будь-яку нагоду для пропаганди дитячої книги.

Багато чого треба нам сьогодні робити самотужки.

У червні 2002 року під час міжнародного фестивалю дитячих письменників «Кімерійські музи» ми організували виставку «Кращі дитячі книги України». На її відкритті директор видавничого центру «Просвіта» Василь Клічак сказав:

— Ці книги можуть стати чудовим подарунком будь-якій дитині. Таку книжку вона пам'ятатиме все життя. В давнину в Україні було заведено: коли у дитини випадав перший молочний зуб, хрещений батько дарував хреснику «Абетку» і першим показував йому літери. Цим народним звичаєм ще раз стверджували: ти знаєш смак хліба насущного, тож пізнай ні з чим не зрівняний смак хліба духовного (кінець цитати).

На цій виставці дорослі з різних країн вголос читали українською, діти роздивлялись малюнки. І все всім було зрозуміло. Бо дитяча книга, мов ланцюжок, єднає людей світу.

Свого часу організатори франкфуртського міжнародного книжкового ярмарку починали з нуля. А 2002 року в його роботі взяли участь 6375 видавців і книготорговельних фірм зі 110 країн світу. Організація таких заходів — не тільки великий клопіт, але й чималі прибутки від оренди і реклами, продажу послуг, книжок і т. ін.

Чи знайдеться в Україні

них і музейних фондів, експонатів приватних колекцій, про успіх не могло бути й мови. Збираючи матеріали про історію банківської справи, звернувся я по допомогу до керівництва НБУ. Розумів, що справ у голови правління чимало і не було б несподіванкою, якщо б нікому не знайомому дитячому автору з далекого Криму відмовили. Але того разу я одержав підтримку від Віктора Ющенка. Так потрапив я до банківської бібліотеки і Державної скарбниці, познайомився з роботою департаментів і на власні очі побачив, як готуються до випуску наші гривні, ювілейні та пам'ятні монети. І про що дізнався, розповів у книжці «Оповідання про маленьку Копійку та велику Гривню». У тому, що книга знайшла свого читача, є внесок всіх тих, хто допомагав у її створенні.

Цього року чекаю на вихід п'яти книжок. Найбільш вдалою вважаю «Славетні імена України» з оповіданнями для дітей середнього шкільного віку про князя Кия і Данила Галицького, Тараса Шевченка, Дмитра Яворницького, Івана Франка і багатьох інших видатних українців.

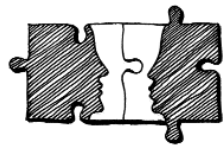
Працюючи з юними літераторами, щороку допомагаю дітям випустити 40-50 збірок власних творів. Свідомо вважаю, що відродження традицій дитячого читання — найважливіша проблема розвитку вітчизняної культури.

1998 року при Спілці письменників Криму з одностороннім організував секцію дитячої літератури. Ми розробили перспективний план на п'ять років.

Усі ці роки секція працює на громадських засадах, на проведення заходів не було витрачено ні копійки бюджетних коштів. Але проблем безліч і основна з них — роз'єднаність літераторів. А поки що ми готуємось до березневих Всеукраїнських днів дитячої книги, плануємо низку заходів на перше півріччя 2003 року, який гучно оголосили «Роком культури». А може його зробити першим за роки незалежності «Роком дитячої книги України»?

•

Євген БІЛОУСОВ,

ТОЧКА ЗОРУ

Не боюся, але серйозно побоююсь того, що Московський патріархат перейде на григоріанський календар раніше від Київського патріархату. І тоді створиться ситуація ще глупотніша од нинішньої.

Про цю проблему, розв'язання якої кінце не обійднє — і то вкрай терміново! — пишу од 11 лютого 1995 року (ось вже і ювілей “на носі”). Саме тоді, чи не вперше у сучасній вітчизняній публіцистиці поставив питання: “За яким календарем житимемо?” Бо життя водночас за двома календарями — григоріанським і юліанським, подвійне відзначення нового року (а вже тепер бачимо і подвійне святкування Різдва) — це очевидний анахронізм, який тільки на перший погляд видається дрібницею.

Коли Церква силою більшовицького невігластва і ленінсько-чекістської жорстокості була “відділена” од держави, така подвійність виміру часу могла бути якоюсь мірою виправдана відокремленістю світу православного мислення від мислення категоріями комуністичної брехні та лицемірства.

Нині, коли в діючій Конституції незалежної України читаємо такі високі слова: “...усвідомлюючи відповідальність перед Богом, власною совістю, попередніми, нинішніми та прийдешніми поколіннями,” — то це підтверджує той звершений історичний факт, що Основний Закон Держави визнає громадян держави підданими Бога, а отже визнає Церкву як суспільну, громадську, духовно-світську організацію і важливий

елемент державного устрою.

Подвійність виміру часу — це не дрібниця; пояснення цієї подвійності так званою традицією — не витримує жодної критики. Із сумом треба визнати, що подвійність (і не тільки у вимірі календарному) стала елементом нашої свідомості. Наявність двох стилів у виз-

одне, для так званих простих (читай — чесних!) громадян — інше?

Дві системи різних можливостей, дві державні мови, дві України — східна і західна, дві Церкви — московська і українська, дві правди про істинний стан речей в державі, дві статистики, два календарі — старий і новий, два век-

перходите на нормальний світовий календар? Адже цей анахронізм стримує наш рух у світову цивілізовану спільноту і, певним чином, знижує довіря до нас”. Відповідь була: “Паства не готова”.

А тим часом, ширяться чутки про перегляд деяких дотеперішніх постулатів у патріарших палатах Мос-

ріод візиту Святішого Отця Івана Павла II до Києва і Львова.

Московсько-російська Церква завжди була і залишається, передусім, організацією ідеологічною, яка стояла і стоїть на сторожі політичних, імперських інтересів Кремля. Саме тому перехід цієї Церкви на новий стиль визначення часу (якби він зараз відбувся) був би ще одним відчутним ударом по незалежності України.

Адже тоді б і Українській Церкві Київського Патріархату довелося переходити слідом (!) за Москвою, ще раз добровільно визнаючи свою залежність, вторинність, додаючи нових аргументів апологетам МП, котрі намагаються переконати світ у неканонічності УПЦ КП.

А вони таки перейдуть. У “Рік Росії в Україні”. І паства не чичиркне. Шкода тільки (якщо таке трапиться), що саме українська Церква, а не російська, виступає у глупот-

Фото Т. Карлінської

ЦЕРКВА — ЦЕ ОРГАНІЗАЦІЯ СУСПІЛЬНА

наченні часу (старого і нового) є звичайним рудиментом комуністичної епохи, яка будувала свою ідеологію на двозначностях, на двох правдах, на подвійності оцінок життя. І тому щороку (і без сорому!) спостерігаємо цей шедевр абсурду — старий новий рік.

Поставимо собі запитання: кому вигідно, щоб в Україні надалі тривало існування двох різних стандартів життя? Для корумповано-кримінальної верхівки —

тори політики — на захід і на схід (хоча й тут все шито білими нитками) — все це штучно створені межі поділу суспільства для реалізації доведеного до московської досконалості принципу поділяй і владарюй. Один “Рік Росії в Україні” чого вартий за масштабами свого лицемірства, підступності, подвійності!

Ще три роки тому спитав у Його Святості Патріарха Філарета: “Чому не

московського центру. Зокрема й про варіант можливого визнання російською Церквою астрономічної правди часу і здійснення наміченого переходу на григоріанський календар.

У пресі вже повідомлялося й про деяку активізацію листування між Москвою і Римом. Алексій II явно хоче відновити свій авторитет у світі, втрачений у зв'язку з очевидно дурними акціями російської Церкви (в тому числі в Україні) в пе-

● **P. S.** Минулий тиждень, так само, як і щороку в ці дні, у Католицькій Церкві був тиждень молитов за єдність християн. До київських храмів приходили на спільну молитву православні, англікани, лютерани, адвентисти... Разом з католиками молилися за мир, спокій і щоб — як сказано в святійму Письмі, — “була одна вівчарня і один пастир”.

На цих спільних молитвах ніколи не буває лише священиків Російської Церкви, хоча запрошення їм надсилають...

НАС ЧИТАЮТЬ ВІЙСЬКОВИКИ

З особливою радістю отримуємо в редакції листи з трикутною печаткою “МО України. Лист військовослужб. строкової служби”.

Цього разу — від пана Юрія Худоби, який, судячи з усього, до життя ставиться серйозно, часу на дурниці не витрачає, працює над самовдосконаленням, закінчив технікум, а нині й у війську не марнується.

Саме через призму баченого в армії юнак вважає, що нашій газеті слід ширше висвітлювати обставини (в тому числі й подекуди нестерпні умови) служби строковиків, більше подавати матеріалів про культурно-виховний процес у молодіжному середовищі, виносити на шпальти реальні факти цього процесу.

Приємно було побачити в дописувачеві нашого однодумця (“живу українською національною ідеєю і вірю в благополуччя України”).

На думку Юрія, газеті не вистачає висвітлення діяльності (в тому числі внутрішньої) політичних партій і громадських організацій державницького спрямування.

Шановний пане Юрію, судячи з підкреслених Вами суперрубрик, а також виходячи з Вашого бажання “реалізувати свої інтереси через участь у діяльності партії або громадської організації

ПРО ГАЗЕТУ

національно-патріотичного спрямування у сфері запобігання моральній і духовній деградації молоді”, Вам варто було б спробувати свої сили у репортерському відтворенні подій, які відбуваються на Ваших очах або за Вашою участю. Це можуть бути характерні (типові) сценки з життя, поточні інформації, епізодичні замальовки подій, випадків зі щоденної рутини.

Ясно, що ніхто не може стати Джеком Лондоном у 21—22 роки, але щоб їм стати потім, треба починати саме у ці роки. Отже, ми пропонуємо Вам надсилати свої дописи до редакції; можливо деякі з них виявляться вартими опублікування. Умова у нас лише одна: у дописах повинні бути неспростовні факти, чиста правда, дух доброти і справедливості.

Стефан КОСТКА

● **До речі.** Чи багато Ваших колег читають “Слово Просвіти”, чи наші публікації стають предметом обговорення? Які саме матеріали обговорювалися і які висловлювалися думки з цього приводу? Які публікації викликають сумнів і недовіру читачів, а яких найбільше очікують перед надходженням чергового числа? Чи (і як) використовуються опубліковані матеріали у навчально-виховній, ідеологічній, морально-психологічній підготовці воїнів? Пишіть. І нехай Ваша думка випереджає слово. Слово неспішне, обдумане.

НА КОГО ВІН ПРАЦЮЄ?

Перед Новим роком отримали новорічні вітання від нашого Президента. Шкодуємо, що викинули на смітник, а треба було б відіслати це привітання йому. Та шкода конверта.

Хотілося його запитати, чи він і справді не знає, як живе простий люд, особливо пенсіонери і безробітні, які йому довірили на виборах, коли він говорив, що то тільки вчився керувати, а тепер вже по-справжньому буде працювати. Країна доведена до зубожіння.

А чи знає Леонід Данилович, скільки нашого люду, в основному молодого віку, тиняється зарубіжними країнами по заробітках і як їм там живеться? А куди попадають наші найкращі молоді жінки та дівчата?

Боляче дивитися на дітей-жебраків, що й до школи не ходять. І це ж не лише на периферії, а й у київських підземних переходах їх достатньо.

Та до чого ж він довів Україну і її роботящий люд! Боляче дивитися на молодих людей, які на ринках працюють реалізаторами... А цій ще молоді треба родити і ростити дітей. Яке ж

КРИК ДУШІ

після цього буде потомство?

Шановна преса, допоможіть нашому “гаранту” спуститися на землю, ширше відкрити очі і подивитися, до чого доведена країна.

Зараз дуже багато говорять про накопичення коштів для пенсії. Подібне вже було, коли він говорив, що то тільки вчився керувати, а тепер вже по-справжньому буде працювати. Країна доведена до зубожіння.

Чому в нашій країні поділили народ на “чорних” і “білих”? Одні з них, ідучи на пенсію, отримують 80% від зарплати, а інші — 50%. І щоб не вище, як 135—140 грн. Мабуть, щоб не об’їлися. Невже пенсіонерам з держапарату і на пенсії треба більше і калорійніше їсти, ніж пенсіонеру “нижчої раси”?

Ніна ДУБИНА,

● м. Кобеляки Поголівської обл.

Від редакції: Це лише один, але досить типовий з великої кількості подібних листів, на одну тему, які отримала газета у січні.

МІКРОЕСЕ

«НА НАС ВИШИТІ ХРЕСТИКОМ СОРОЧКИ...»

Іноді прикро, коли кричиш і кличеш занадто емоційно й голосно: “Люди!!!”, а вони, почувши оклик, обов’язково злякаються і зроблять вигляд, що не почули.

Вони вже звикли бути не людьми. Вони — парафіян, електорат, козацтво, робітничий клас, українці, татари, галичани, п’ємонт, еліта, олігархи, мастодонти пера і ще якась худоба чи якісь, як ярличок на товарі, як ознака від розуму ближнього. І коли вони подумки об’єднують усі ці найрізноманітніші означення до одного букету, вони обов’язково назвуть його традиційною українською мальовничою культурою... і заплачуть. Заплачуть-заридать: їх культура їх же не влаштує, не по них буде одягнута, не ними написана.

Вони так і не навчилися читати, хоч і писали і читали цілі сторінки між рядками. Вони так і жили, між рядками. Вони про безпосередність і щиросердність уже вичитують лише між рядками. Вони виробили звичку швидкого і розумного читання й забулися читати у ритмі свого серця і серцем.

І не встигне впасти слеза з їхнього ока, й не встигну змигнути, коли побачу вже не “Слово Просвіти”, а слово від одного “пресвітера” і не вільну і соборну Україну, а собор для вільних від українського народу. Вони ще кажуть, що це не вони у всьому винні, а інші, ще гірші за них. Вони не хочуть змінитися, вони навіть забули, як бути здоровими. Вони вмирають від задухи та інфарктів у розквіті інтелектуальних і творчих сил, а їм пишуть “Дитинки” і “Школярики” і вчать правильно дихати і не жертви навіть на християнські свята м’яса. А вони крутять пальцем біля чола, завжди шанують тільки покійних (тому і великих) авторитетів від скальпелів і кажуть: “Як так у холодну воду? Та ми ж християни, не язичники, потомствені козаки, на нас вишиті хрестиком сорочки, на свята ми завжди їх одягаємо і на все готові, коли перваку вип’ємо!!! Ми не якісь там йоги-вегетаріанці, не якісь там невірні турки. Як так християнин-русич і без вина, і без горілки?...” Вони ніби не знають, що в Христа в Ізраїлі не було чаю, а тільки молоде вино і маца; і пили його учні молоде вино замість чаю-води, і їли опрісноки, як хліб... І просвітилися у п’ятдесятя ніч, коли були чистими душею і тілом. І не встигаєш дописати рядка, коли почуєш ще прикрішу новину: у Криму чубиться російськомовне й затуркане батюшками й отаманами неукраїнське козацтво і кримські татари за землю й межі. І думаєш, що не існує меж без людини розумної: у природі без людини все раціонально співіснує і допомагає одне одному жити, проникаючи одне в одне...

Олександр КОВТУН,
с. Слобода Шаргородська,
Вінницької обл.

ШЕДЕВРИ МУЗИКИ

Творча інтелігенція сповідує тезу — серед ще суперечливих і вже визначених історичних призначень України беззаперечними є музичні надбання нашого народу, якими не поступаємося іншим європейським країнам. Програмним гаслом вони обрали слова німецького письменника і філософа Гердера, занотовані ним 1769 року: “Україна стане колись новою Грецією: прекрасне підсоння цього краю, весела вдача народу, його музикальний талант, плодovitа земля колись прокинуться... і повстане велика культурна нація, її межі простягнуться до Чорного моря, а звідтіля, ген, у далекий світ”.

Тож мета і завдання міського науково-творчого товариства, якому минає три роки, за словами його засновників — голови, музиканта і родича композитора — Богдана Безкоровайного та заслуженої артистки України, лауреата премії АРК, солістки Кримської державної філармонії Наталії Безкоровайної: “Духовне відродження. Щоб наші діти, ми і світ краще знали вітчизняну еліту, яка творила добре ім’я українців між іншими націями. Пропагування творчості маловідомих українських композиторів, насамперед спадщини Василя Васильовича, котрий, хоча волею долі й творив далеко від рідної землі, зумів вписати своє ім’я в історію вітчизняної та світової культури і мистецтва”.

Вони самовіддано і наполегливо повертають нам вартісні та призабуті твори земляка, прізвище якого після двоїї заборони вперше згадали в Україні два роки тому під час вшанування 120-ліття композитора. Значною резонансною акцією стала організована разом із мистецькими колами нашої держави й еміграції хвиля пам’ятних концертів, присвячених поважному ювілею, які пройшли в багатьох кутках нашої країни: у Будинку вчителя Києва, в Сімферопольському навчально-виховному комплексі “Українська школа-гімназія”, в церкві святого Лазаря у Львові, в Державному музичному училищі ім. Дзидерія Задора в Ужгороді, Українському культурно-інформаційному центрі Севастополя, в Луганській обласній універсальній бібліотеці, в концертній залі ім. С. Прокоф’єва Донецької обласної філармонії... Наші земляки нарешті дізналися, якого непересічного митця від них приховували колишні ідеологи: автора понад 350 творів різноманітних жанрів — пісень для мішаних та чоловічих хорів, солоспівів, численних композицій для фортепіано, скрипки, віолончелі, церковних пісень, обробок народного мелосу. Серед творів, написаних для симфонічного оркестру, — “Різдвяна увертюра”, “Думка-шумка”, один з останніх закінчених значних творів композитора — дитяча казка-опера на три дії “Червона Шапочка”...

— Народився композитор у Тернополі 12 січня 1880 року, вивчав у Львові математику й фізику, вдосконалював музичну освіту в консерваторії, де й написав свій перший твір “Гей, хто на світі!” для баритону і чоловічого хору на вірші Івана Франка. Опісля поглиблював музичну освіту у Відні, Парижі, Лондоні. Повернувшись додому, викладав у Станіславі (Івано-Франківську), Тернополі, Золочеві, був заступником диригента хору “Боян”, співпрацював із театром, яким керував Мар’ян Крушельницький. Одружився з учасницею аматорських вистав, співачкою Стефанією Стебниць-

фото Т. Карпінської

ЗАТРЕМТИЛИ СТРУНИ — СЕРЦЕ ОБІЗВА-

У Сімферополі відбулася презентація першого випущеного в Україні компакт-диску самотнього композитора Василя Безкоровайного “Затремтіли струни”. На думку багатьох музикознавців і музикантів, музика українсько-американського композитора стає у нас все відомішою. Сприяє цьому створенню в столиці Криму науково-творче товариство його імені.

кою. Став не лише відомим у Галичині українським композитором, а й організатором національного культурного життя, художніх колективів і музичних шкіл.

Під час Другої світової війни В. Безкоровайний разом із сім’єю виїхав в еміграцію, спочатку до Австрії, а невдовзі до США в місто Буффало, де активно продовжував свою композиторську діяльність. Пан Богдан має підшивки публікацій — свідчень того, яким великим успіхом користувалися концерти з творів Василя Безкоровайного на сценах багатьох концертних зал американо-континенту, Канади і Австралії.

Коли Богдан знайшов у бібліотеці перші поховки партитури Василя Безкоровайного, подумав: однофамілець. Потім, коли вступив у Тернопільське музучилище, педагог Роман Теленок подікався, чи не родич він, бо, тому композитору, який був колись педагогом його батька. Пізніше почув від свого тата, що в їх роду був композитор, — дідусі були двоюрідними братами. Може, від нього у хлопця музичні здібності, віртуозне володіння відразу кількома інструментами? Тоді контакти з емігрантами не схвалювалися, зв’язків сім’ї не підтримували, тож про долю Василя Безкоровайного не знали. Та й інтерес був продиктований не стільки родинними почуттями, як професійною зацікавленістю, прагненням подарувати друге життя його незаслужено забутий творчості. По-справжньому

оцінити його творчість і сподвижницю діяльність зміг у студентські роки у Львівській консерваторії. А в Сімферополі почав викладати і повертати творчість далекого родича України. Ще й дружину зустрів рідну по духу — багатогранно обдаровану, творчу. Хто ж не знає в Криму сопрано Наталії Безкоровайної?

Зачарувала музика й дружину — як співачку і виконавця української і світової класики. Разом почали втілювати у життя давній задум випустити компакт-диск творів Василя Безкоровайного. Та йшлося про дорогий проект. А які там статки у навіть об’єднаних в громадську культурологічну організацію справжніх артистів, котрі сповідують не “попсу”, а високі зразки мистецтва? Допоміг зять композитора, доктор медицини Євген Стецьків зі США, котрий надав фінансову жертвону підтримку в пам’ять про дружину Неонілу — дочку композитора Василя Безкоровайного. Він був зворушений тим, що творчість композитора не забута в Україні. Так побачив світ ліцензійний компакт-диск “Затремтіли струни”, робота над яким тривала шість років. Усі записи було здійснено у великій студії Національної радіокомпанії України, за сприяння її президента Віктора Набруска. У роботі брали участь заслужена артистка України, лауреат премії АРК, солістка Кримської держфілармонії Наталія Безкоровайна, заслужений артист України, соліст Національної радіокомпанії України Ва-

силь Бокач, лауреат міжнародних конкурсів сопілар Олесь Журавчак, соліст Оркестру народних інструментів Національної радіокомпанії України, скрипаль Володимир Гонтар, заслужена артистка України, солістка Національної філармонії України та Національного Будинку органної і камерної музики, солістка камерного ансамблю “Київ”, віолончелістка Ганна Нужа, викладач Національної музичної академії України ім. П. Чайковського, піаністка Людмила Скірко, а також оркестр народних інструментів Національної радіокомпанії України (художній керівник і головний диригент — народний артист України, професор Святослав Литвиненко).

Наступне завдання товариства — відшукати, відтворити і дати нове життя ще понад 250 рукописам Василя Безкоровайного, який видав за свій кошт лише близько ста своїх творів. Вони збереглися завдяки зусиллям Стефанії Стебницької — дружини композитора та дочки Неоніли. Деякі ноти є в науковій бібліотеці ім. В. Стефаника у Львові, в закритих фондах наукової бібліотеки Національної академії наук України, частину спадщини було передано в Тернопільський краєзнавчий музей, в Музей ім. М. Лисенка в Києві, Сімферопольському науково-творчому товариству. Пошук колись забороненої на рідній землі спадщини композитора триває.

— Невдовзі плануємо організувати нові концерти, зіткані з творів Василя Безкоровайного в багатьох регіонах України, сподіваємося, що і в Криму його доробок житиме у виконанні дитячих, інструментальних і оркестрових колективів, — продовжує розповідь Наталія Степанівна. За кордоном українці виживають, слухаючи національні твори. Стирається напис на камені, пам’ятнику, а українська пісня залишатиметься вічно. Наша доля — зілювати себе музикою, голосом. І душа оживає, тому що її торкається жива українська пісня.

— Ще до виходу компакт-диску за сприяння товариства Василя Безкоровайного та Національної радіокомпанії України було зроблено записи, котрі увійшли до “Золотого фонду” нашої національної культури. З оркестром народних інструментів українського радіо я записала цілу низку романсів на слова Р. Купчинського, Б. Лепкого, О. Олеся, М. Філянського, які включила до своїх концертів у Криму, в інших регіонах України, за кордоном. Адже компакт-диск — це на віки. Записатися на компакт-диск, котрий увійде в “Золотий фонд” України, потребує колосальної самовіддачі, праці та енергії: щоб кожна нота була вивірена, кожен звук — щонайчистіший. Тільки послухайте, яка тут музика! Музика композитора заслуговує великої сцени, прекрасної акустики. Такої, як була, коли на запрошення Національної радіокомпанії України і народного артиста України, професора, композитора І. Карабиця я брала участь в XII Міжнародному музичному фестивалі “КИЇВ МУЗИК ФЕСТ-2001”. На столичній сцені виконала солоспіві Василя Безкоровайного на слова Олександра Олеся. Окрім концертної, займаюся й педагогічною діяльністю, — зауважує Наталія Степанівна, — викладаю в Кримському філіалі Київського національного університету культури та мистецтв. Маю надію, що прекрасні твори митця, ім’я якого носить наше товариство, виконуватимуть не тільки наші діти, але й онуки наших правнуків.

АКТУАЛЬНО

У Таврійському національному університеті створено центр дослідження історії і культури кримських караїмів і кримчаків, яких за останнім переписом населення нарахували на півострові відповідно — 671 і 204. Серед першочергових завдань — видання підручників і словників, введення квот для молоді, що вступає у вузи автономії і України. У направлених в Кабмін додаткових пропозицій уряду Криму говориться про заходи з благоустрою пам’ятників і культових споруд. Зокрема, заплановано провести реставраційні роботи на місцях масового знищення кримчаків у роки II світової війни в Білогірську, Керчі, Феодосії, створити меморіальну зону “Пам’яті кримчаків Криму”. Адже нині єдиним місцем, де кримчаки і караїми можуть збиратися, створювати свої музеї, май-

НАЙМЕНШИМ НАРОДАМ — ДЕРЖАВНУ ПІДТРИМКУ

стерні національних ремесел, є невеличкі кімнати аварійних офісів їх національно-культурних товариств.

На своєму останньому зібранні представники малих народів півострова заявили, що однією з їхніх найгостріших проблем залишається процес передачі культових приміщень у власність національних товариств, зокрема, караїмській общині мають передати сім. Основні культові приміщення, на які претендують караїми, розташовані в Євпаторії, Бахчисарай та Сімферополі. Однак, якщо в перших двох містах вони можуть проводити в них богослужіння, то в Сімферополі такої можливості позбавлені. У їхній кенасі, яка охороняється законом і рішенням уряду передана караїмам ще понад 10 років тому, розташувалася

редакція кримського державного радіо. Торік, після настійних вимог Києва, влада автономії доручила Фонду майна підшукати нове приміщення для редакції радіомовлення. Але багаторічне затягування розв’язування проблеми призвело до того, що вже самі караїми відмовляються приймати приміщення в його нинішньому жалюгідному й аварійному стані. (За попередніми оцінками на ремонт потрібно понад 2 млн. грн.).

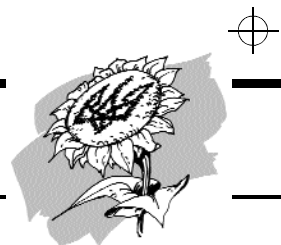
Караїми відстоюють свою позицію: урядові Криму і міському керівництву Сімферополя потрібно врешті передати кенасу караїмській релігійній общині, а на себе взяти повне бюджетне утримання цієї унікальної історико-культурної пам’ятки народу. Оскільки без підтримки держави відродження будь-

якої нації неможливе, представники трьох корінних народів півострова — кримськотатарського, кримчакського і караїмського — вперше за 10 років за участю уряду автономії провели розширену нараду з питань збереження і відновлення свого культурного спадку. Лейтмотивом стало повернення культурних цінностей національних общин колишнім їх володарям — кримським музеям, які після депортації цих народів втратили половину своїх фондів. Найактивніше і послідовніше виступили за повернення своїх національних оберегів кримські татари — найбільша мусульманська група в Україні. Ці ж проблеми хвилюють і представників інших нечисленних народів півострова.

Створення національних музеїв і повернення культурного спадку

народів — давніх жителів кримського півострова повністю залежить від держави, — вважають представники общин. Лише на дипломатичному рівні може вирішитися питання про повернення понад тисячі безцінних експонатів, які опинилися в сусідніх країнах. Сформована у процесі наради робоча комісія з культурного спадку корінних народів Криму займатиметься пошуком і поверненням предметів культури. Хоча, за словами спеціалістів, до моменту, коли всі цінності вдасться повернути в Україну, спливе чимало років, що справедливо і благородну справу вони безнадійною не вважають.

● Сторінку підготував
Віктор ХОМЕНКО,
Крим

Нестор Поліщук завжди у праці

часних порядків у системі зв'язків між **соціальною активністю і світоглядом**. А водночас приклад того, як влада сприяє вирішенню соціальних питань.

КРИТЕРІЙ ПАТРІОТИЗМУ, або На чий бік схилиться шалька

Завод забезпечує працею понад тисячу кваліфікованих працівників у Києві і за його межами, постачає на вітчизняний ринок до 150 тонн молокопродуктів щодня і підтримує кілька сотень пенсіонерів, яким регулярно надає соціальну допомогу. Молоко завозиться з п'яти областей України і, відповідно, підтримує там робочі місця на молочних фермах, пунктах контролю якості, заготівлі і транспорту з відповідним устаткуванням та оснащенням.

Цифри діяльності підприємства з випуску молочної продукції не потребують коментарів: 2000 рік — 2600 тонн, 2001 рік — 9638 тонн, 2002 рік — 20367 тонн. Висока якість і порівняно невисокі ціни сприяють постійному збільшенню попиту на понад 80 видів продукції підприємства, випуску якої послідовно нарощується.

Події навколо ВАР "Перший Київський молокозавод", як у краплі води, відображають справжній зміст функціонування нинішньої суспільно-економічної системи в Україні і справжнє (а не парадно-показне, коли перед телекамерами радісно усміхнені чиновники перерізають стрічки або кидають жарті на публіку) — тобто антипатріотичне — ставлення влади до українського виробника. Коли на одну шальку терезів покладено зиск від перепродажу бензину, виробленого з російської нафти на "українських" НПЗ, що давно належать російському капіталові, а на другу — інтереси українських виробників, які виготовляють продукти з української сировини для звичайних українських громадян без кримінального "даху", то що має переважити?

У який бік переважить, те й викаже, що стоїть за терезами чиновників про суть соціальних гарантій і соціальної політики. Тут бачимо чіткий і однозначний критерій патріотизму: що питимемо, — українське

молоко чи російську нафту?

А поки що правління акціонерного товариства основну увагу сконцентрувало на удосконаленні асортименту продукції і утриманні її високої якості. Гордість заводу — лабораторія, яка є центром розгалуженої системи контролю. Перевірка ведеться на всіх стадіях — від приймання на пунктах доїння до післяопераційного контролю у виробництві.

Головна господиня якості продукції — Тамара Миколаївна Поліщук, — мама сім'ї, вона ж директор заводу, кандидат хімічних наук, досвідчений фахівець з колоїдної хімії, вміє з одного погляду (і не лише через мікроскоп) багато що визначити у стані і перспективах живих продуктів, що їх продукує підприємство. Не дуже відстає од матері й син Роман (як каже батько — хімік від Бога) — випускник хімічного факультету КНУ, який ще школярем вигравав усі можливі олімпіади з хімії. Знає свою справу й син Володимир. При ділі — й дружини синів, кожний веде свій сектор, несе свою відповідальність, а всі гуртом долають проблеми кожного.

Щоранку все правління і провідні фахівці заводу починають робочий день із дегустації власної

ПОСТФЕОДАЛЬНИЙ СИНДРОМ — ЦЕ ХВОРОБА СУЧАСНОСТІ

У нас є новий Земельний Кодекс, ст. 120 якого чітко вимагає від органів місцевої влади оформити право власника підприємства на користування землею, на якій він має господарювати. А тим більше, коли він вже нею користується. Натомість місцева влада, після офіційного отримання грошей, на підготовку матеріалів для оформлення цього права надсилає правління ВАР "Перший київський молокозавод" лист, в якому ставить до відома, що завод (який вже заплатив понад 8000 грн.) може отримати право оренди землі аж на... 6 місяців!

Де-факто, завод і його правління є землекористувачем, бо придбали будівлі і все, що є на землі, порядкують на цій землі, справно

платять податок на землю — понад 7000 грн. щомісячно. Але юридично (через відповідне ставлення місцевих чиновників) ситуація залишається невизначеною, підприємство нервує, що, вочевидь, якраз і потрібно тим можновладцям, які хочуть тримати завод на своєму повідку.

П'ять разів (!) столичні чиновники виносили питання землі, на якій функціонує молокозавод, на розгляд сесії і п'ять разів голова правління Нестор Поліщук "проривався" на сесію і добивався, щоб це питання знімали з розгляду... І все це протягом лише одного 2000 року!

Усвідомлюючи, що катастрофа стає чимдалі реальнішою, правління акціонерного товариства звертається до Верховної Ради. До справи долучається Іван

Степанович Плющ, і разом з ним сімнадцять депутатів підписують меморандум щодо ситуації, котра склалася навколо молокозаводу, біля якого так гаряче прагнуть торгувати бензином. У відповідь на це столична мерія сповіщає, що розгляд питання виділення земельної ділянки для розміщення бензозаправного комплексу ВАР "Етрекс" призупинено.

Хоч і "при", але все-таки "зупинено". Ніби можна було б заспокоїтись. Але раптом правління отримало документ, в якому чітко зазначено, що три управління Києва — Зеленбуд, екологічне і районне — погодили процедуру (і погодилися!) на знищення поряд із заводом двох десятків 40-річних лип і 225 метрів газону в зв'язку з... "будівництвом автозаправної станції", а

БЕЗ ЛЮБОВІ ВОНО НЕ МАТИМЕ СМАКУ

Молоко — це живий продукт, а для заводу ще й сировина для виробництва. Тому стандарти на ЗАТ "Перший київський молокозавод" — це чітка норма. Продуценти молока (а це на 80% — приватні підприємці) знають про жорсткі вимоги заводчан.

Заводчани, у свою чергу, усвідомлюють, що їхню продукцію щодня споживають сотні тисяч громадян. Тому все організовано таким чином, що випадків постачання неякісного молока на завод немає.

Цим піклуються, перш за все, уповноважені на пунктах постачання. Водії молокозавозів також мають "на озброєнні" тест-експресів прилади. При надходженні на завод молоко перевіряється в лабо-

Нестор ПОЛІЩУК: "Коли я читаю в одній дуже рекламній київській газеті про те, що треба бити на сполох щодо закупівельних цін на молоко і що, мовляв, треба встановити фіксовані ціни, я дивуюся безглуздості таких пропозицій (якщо це не провокація).

Селянин нині має вибір. Лише у самій столиці маємо чотири молочних заводи. Крім того, у кожному районі України є свій завод. Здорова конкуренція на користь споживачів.

живачеві. А селянин також є споживачем. І він має право продавати своє молоко так, як вважає за доцільне, тобто дорожче, ніж того хочеться деяким адміністраторам від економіки.

Якщо встановити фіксовану ціну, то селянин взагалі перестане доїти корову "для когось" і знову перейде до натурального господарства — виробництва молока лише для власних потреб.

Заводчани з Першого київського мають рацію. Якщо встановити фіксовані закупівельні ціни на молоко, тоді нормальна динаміка ринкової кон'юнктури примусить або ліквідувати завод, або ліквідувати частину молочно-

го стада. В залежності від напрямку динаміки. Так що й тут бачимо цікавий зв'язок між **соціальною активністю** громадян у сфері підприємництва і **світоглядом** правлячої верхівки. Бо у цій, нинішній системі влади, її функціонери, так само як і їхні сумнозвісні попередники, не навчилися нічого іншого, ніж віднімати і ділити. Адже не секрет, що значна (якщо не переважача) кількість підприємств будь-якої галузі в Україні фактично належить державним чиновникам або

ПРАВО НА ВЛАСНІСТЬ

розмір відшкодування за це варварство визначено у сумі... 380 грн.

Знову Н. Поліщук звертається до Верховної Ради. І знову столична мерія відповідає на лист парламенту, що "призупинено". Але тиск на завод не припиняється.

Нарешті голова правління звертається до Леоніда Кравчука, який наступного ж дня прибуває на завод і вивчає справу на місці. Все це відбувається у присутності журналістів із двох десятків ЗМІ. Того ж дня сюжет подають по телебаченню, через кілька днів — у газетах. Настає пауза в **"соціальному активності"** з боку можновладців.

Чи надовго? Навряд. Бо ВОНИ завжди праві і повинні мати, а МИ завжди винні і повинні працювати. У тому числі: на них. І так буде доки чиновники всіх рівнів використовуватимуть державу і свої державні посади як приватну власність.

СПРАВИ ЯКОСТІ

ціна на молоко і молочну сировину... визначається у порядку, затвердженому Кабінетом Міністрів" (!)

Що це за Закон, коли в ньому ст. 15 суперечить ст. 16? І що робити підприємцю?

Яка система державного управління, такі й закони в державі. У повній відповідності із дуже "підприємливим" розпорядженням: "Навколо столпа, без повороту, кроком руш!"

Однак на Першому київському з вірою і надією сподіваються на перспективи розвитку молочної галузі. Слава Богу, — корови не читають папірців, що їх вигадують солідні дяді у комфортабельних кабінетах на Печерську.

А тому молочне тваринництво в Україні зростатиме. Адже молоко й сметана недорогі й поживні, незамінні в харчуванні. Вже сьогодні Перший київський лише в Києві постачає свою продукцію до 600 торгових точок, де реалізується кілька видів молока, 7 видів кефіру, 15 видів йогуртів, стовідсоткове вершкове масло. Завод відправляє свою продукцію у всі регіони України, в тому числі й до Криму, особливо влітку.

Чи продукція заводу відрізняється якимось від продукції інших подібних підприємств?

Нестор ПОЛІЩУК: "Молоко — це живий продукт. Він насичується не лише матерією, речовинами, елементами, а й духом. Тому люди, які виготовляють харчові продукти з молока, повинні створювати навколо нього, передусім, атмосферу добра й ауру любові".

Роман ЗАПОЛЬСЬКИЙ

— **Що Ви, Несторе Дмитровичу, хотіли б побажати нашим читачам?**
— Випивайте щовечора склянку кефіру. Це живий продукт, який чудово відновлює мікрофлору й активізує, очищує організм.

продукції і сировини. Найменший сумнів, зауваження — і продукція не допускається до реалізації. Дегустується й продукція конкурентів. У високій якості результатів роботи підприємства кожен може переконатися особисто, коли завітає до фірмового магазину поряд із прохідною заводу.

Дегустував і я цю продукцію. Рекомендую. У кожному разі, моя сім'я ніяк не купує лише продукти з фірмовим знаком "7-Я" (сім'я). Бо цій сім'ї можна довіряти. Вони не тільки вибороли цю довіру, а й щодня підтверджують її своїм життям і працею.

● **Євген ГОЛИБАРД**

Фото **Костянтина ДЕНИСЮКА**

СТОСУЄТЬСЯ ВСІХ

Коли взяв у довідковий номер і зателефонував до керівництва підприємства, почув у відповідь: "Чому звернулися саме до нас і скільки ви берете за публікацію?" Пояснив, що не маємо ані такси, ані тарифів, ані бажання щось вимагати; натомість хочеться розповісти нашим читачам про нормальну роботу і нормальних людей у цих ненормальних умовах.

Так почалася наша взаємна (наразі — заочна) симпатія з головою правління ЗАТ "Перший Київський молочний завод" Нестором Дмитровичем Поліщуком, чоловіком проникливим, простим у спілкуванні, сумлінним у праці, стійким і патріотичним у своїй правді. Його життя впродовж останніх десяти років — це сторінки відкритої книги про новітню економіку часів становлення української незалежності. У ній не бракує великих здобутків і радостей на тлі великого смутку і розчарувань. Але людина вперто працює, ведучи за собою сотні інших.

ВІД ФІЛОСОФІЇ ДО ВИРОБНИЦТВА, або Вчений-філософ у салоні зачісок

Ще на прохідній б'є у ніздрі густий запах молока і маслянки, викликаючи солодкі спомини з дитинства. За прохідною — майже стерильна чистота, що її відсвічують стіни виробничих корпусів, перефарбовані у веселі, яскраві кольори пасхального яєчка.

Мене провели у кабінет голови правління і попросили тут зачекати — хазяїн вже на підході.

Через десяток хвилин неначе з поривом вітру влітає сивочолий Нестор Поліщук, весело блискаючи змореними та добрими очима. На ходу знімаючи пальто, соковитою українською просто з порога мовить енергійно і не затинаючись:

— Оце моє життя — підприємство-сім'я, воно ж і правління: я, дружина і мої сини з невістками... Час летить, навколо проблеми, нема коли старіти...

— З чого Ви починали, Несторе Дмитровичу?

— 1972 року я закінчив Київський університет імені Т. Шевченка, далі — аспірантуру і захистив дисертацію з філософії на тему: **"Зв'язок соціальної активності і світогляду"**. Шукав і досліджував поняття, які характеризують **єдність слова і дії**. Потім пройшов непростий шлях партійного працівника у галузі пропаганди, де якраз і займався проблемами невідповідності між словом і ділом, зокрема у відділі Лєоніда Кравчука.

1991 року, коли цю організацію ліквідували як злочинну, залишився без

роботи. Втратила роботу й дружина — Тамара, яка працювала у військовому інституті.

— Сприйняли це як трагедію?

— Сприйняли це як можливість взятися за вільну працю вільних людей. Тамара переконала керівництво Чернігівського камвольно-суконного комбінату, що можемо переробляти їхні технологічні відходи виробництва на продукцію. А я, як син теслі і колишній помічник механіка на тепловозі, і слюсар 5 розряду (після служби на флоті, вже в університеті

НА ЗАЧІСКАХ БАГАТО НЕ ЗАРОБИШ, або Як треба долати розчарування

Для сім'ї Поліщуків ця перукарська фірма була черговим класом "школи" підприємництва. Тим часом сини крутилися також і знайшли у Ворзелі напівзруйноване приміщення колишньої кафе-їдальні без вікон і даху. Його ніхто не хотів купувати. А Поліщуки 1996 року взяли це "кафе" в оренду, провели газ, воду з власної свердловини, поставили свою

ванна можна подолати лише збільшенням навантаження у праці, в її вдосконаленні — організаційному, технологічному, інтелектуальному, морально-психологічному і патріотичному! Бо за цим — радість успіху, радість усвідомлення того, що не марнуєш життя, а робиш щось корисне для суспільства. Якщо ж будеш лежати зморений, то ризикуєш вже ніколи не встати.

* * *

І що ж Поліщуки тоді зробили зі своїм зморенням? А вони, коли майонезне виробництво вже

прочитав оголошення в "Голосі України": продається майновий комплекс по вул. Жилинянській, 47. Приїхали на місце з дружиною Тамарою, подивилися... Перше враження: суцільний жаж! Діти були категорично проти. Цей, так званий "майновий комплекс" впродовж кількох років пережив інтерес понад трьох десятків бажаючих його купити. Оглядали і відмовлялися. Поліщуки виявилися у цьому списку 32-ми.

Підприємство майже три роки не працювало, стіни — потріскалися, устаткування — розграбоване, багато комунікацій і мереж — розморожено, у підвалах — вода, машини, тисячі підшипників, електродвигуни... Все поіржавлене... На відсотків 70—80 все прийшло у стан руїни...

* * *

— Чому все-таки погодилися взятися за відбудову цієї руїни?

— Я побачив те, на що інші не звертали уваги: кілометри труб і десятки ємностей з нержавійки, сотні кранів і заглушок тощо. Я знаю всьому ціну, бо я його купував для майонезного виробництва і для згущен-

ЩО БУДЕМО ПИТИ: МОЛОКО ЧИ БЕНЗИН?

Досі не знаю, чому обрав саме це підприємство. Але проїжджаючи повз нього відчував професійну цікавість: що відбувається на ринку молокопродуктів?

підробляли з братом на ремонтах у гуртожитку), і будівельник (шоліта їздили у студентських загонах, як не до Казахстану, то до Магадану, Салехарду, Нефтеюганська тощо), взявся на цьому комбінаті за зведення цеху з виробництва композиційної плитки.

— Це була школа виживання в нових умовах?

— Після двох років у цій "школі", коли ми все зробили, 1993 року прийшли "приватизатори" і вимогли попросили нас звільнити місце. Не тримаю на них жодного зла, тим більше, що певний стартовий капітал ми тоді заробили. Це була наша перша справа: наш проект і технологія, наше ноу-хау і перше виробництво.

— І знову опинилися серед вільних людей...

— ...і почали розглядатися, де б можна заснувати власну справу. Тоді саме було оголошено аукціон з продажу майна перукарні. Звичайно, це "майно" треба було викинути як непотріб. Але аукціон ми виграли, зробили ремонт власними руками, і вже через півроку вийшли на рівень солідної фірми — "Салон зачісок" на проспекті Перемоги, 98/2.

міні-електростанцію і створили міні-завод — замкнене виробництво майонезу. Але все це дуже складно йшло, бо аж минулого року їм вдалося, нарешті, оформити купівлю цього "об'єкту" замість оренди. Кожен поступ — праця, нерви і клопоти.

— Але ж це, Несторе Дмитровичу, вже мабуть була не "школа", а "університет" підприємництва?

— Було різне... Коли налагодили справу і ритм виробництва та реалізації стабілізувався, кредити віддали, а кадри закріпилися, знову почали розглядатися за можливостями...

— Що означає "кадри закріпилися"?

— На жаль, основна маса людей не вміє солідно і чесно працювати. Навіть на себе! А що найжахливіше — не хоче вчитися... Кілька разів змушені були поміняти персонал...

— Чи не складається у Вас враження, що наш народ вже генетично зморений і розчарований всіма попередніми пертурбаціями?

— Так, всі зморені. І я зморений. Зморений до критичної межі. І вся моя сім'я також. Але розчару-

вийшло на рівень, який не потребував щоденного нагляду, знайшли у кількох кілометрах від своєї майонезні незавершене будівництво, взяли його в оренду, і вже через рік, вночі, у сьому річницю Незалежності, звідти рушили вантажі з продукцією: згущене молоко у стандартних жерстяних банках!

Це була четверта підприємницька справа сім'ї. Як і попередні їхні об'єкти, завод працює — немає претензій. Минув ще один рік. Одного дня Нестор Поліщук

ВЛАДА І ВІТЧИЗНЯНИЙ ВИРОБНИК, або Відчайдухи у розбурханому морі кланової економіки

Вони ще не знали тоді, що їх надурено. Довідалися про це лише після того, як неймовірними зусиллями і ризиком їм вдалося запустити завод саме на Різдва 2000 року. Коли вранці 6 січня нарешті пішов дим з труби заводської котельні, подружжя Поліщуків заплакали од зморення і радості.

Спочатку (у січні) заправляли виготовлення масла, у наступному місяці — з'явився кисломолочний асортимент, а в травні... А в травні правління стає відомо, що ось днями у заводу заберуть частину території під бензозаправку (!)

І як ви думаєте, кому Київрада вирішила виділити шматок землі на території харчового підприємства? Відомій фірмі "Ет-рекс", очолюваній людиною з дуже відомим у Києві прізвиськом. Щоправда, землю лише "виділили", але не дали. Поки що. Якщо дадуть, завод зупиниться, бо молоко має властивість вбирати запах бензину.

Між іншим, Київрада погодила розміщення бензозаправки поряд із заводом (на відстані півтора метри од тарного цеху) саме в лютому, коли завод вже працював і вже тоді переробляв щодоби 20 тонн молока. Мабуть, інтереси окремих власників мерседесів знову було поставлено над інтересами звичайних споживачів молока. І що тоді робити підприємцю, котрий не належить до жодного клану?

У день засідання, коли Київрада мала затвердити

...я, Нестор...ається" до...о депута...якого Бог...енько ви...ави. Депу...зібралися і зняли...з розгляду. Після...на завод завітав...й хазяїн наміченої

бензозаправки (з прізвиськом, відомим усій Україні): "Умоляю, дайте розрешення на розміщення бензозаправки — это очень высокорентабельное место!" А коли керівництво молокозаводу відмовило, пообіцяв "рубить конци".

Що тут скажеш? Оце вам, шановні громадяни, типовий випадок у системі зв'язків між **соціальною активністю і світоглядом**. Черговий факт ділової активності, яка не спирається на потужний світоглядний комплекс, а отже, ставить індивідуальні інтереси конкретного бізнесмена понад інтересами суспільства. Здавалося б, ясно: діяльність, спрямована на задоволення потреб людини в їжі є важливішою од діяльності для задоволення "їжею" (бензином) автомобілів. Це абсолютна істина. Голодному — не до мерседеса. Тим більше — в державі, де ситих ще дуже мало. Але, як водиться — ситий голодному не товариш. Ось вона — ринкова економіка у її сучасному, кланово-олігархічному, а по суті — бандитському розумінні: якщо я хочу і маю "дах", то сам визначаю право. Акціонерне товариство "Перший київський молокозавод" не має "даху", тому високий столичний чиновник, щоб зняти питання щодо бензозаправки, запропонував Нестору Поліщуку купити землю, що на ній стоїть завод, за 9 млн. 385 тис. грн. (!) Це також яскрава характеристика су-

ЕКОНОМІКА
НЕМОЖЛИВА
БЕЗ ЕКОЛОГІЇ

Коли понад сторіччя тому “ви-сочайшим” указом було заборонено будівництво каналу Дунай — Чорне море за проектом П. Чеховича, то чи не найвагомішим аргументом послужило побоювання, що таке будівництво зашкодить розмноженню дунайського оселедця. Позбавлення монаршого столу такої смакоти могло бути потрактоване як державний злочин. І хоча врешті-решт було встановлено, що 95 відсотків цієї унікальної риби відтворюється у гирлі Бистре, зухвальців, які замахуються на зону теперішнього Дунайського біосферного заповідника, ніяк не поменшало. Особливо ж кортить відзначитись у безглуздії боротьбі з “дикою природою” Мінтрансу й миколаївській філії “Дельта-Лощман”, які нехтують навіть елементарною екологічною експертизою, необхідною будь-якого будівництва у будь-якій природоохоронній зоні.

Особливої пікантності досить звичайній для України ситуації надає та обставина, що не так давно Дунайський заповідник внесено до списку міжнародної мережі резерватів ЮНЕСКО. Держава отримала належну фінансову допомогу на відповідне впорядкування спільного українорумунського транскордонного біосферного заповідника. До того ж він захищений ще й Рамсарською конвенцією, що покладає на уряд у Україні належні зобов'язання перед міжнародною спільнотою. Саме цим проблемам і було присвячено прес-конференцію Київського еколого-культурного центру, яка відбулася нещодавно у Спілці журналістів України. Прикметно, що до акції долучилися Українська коаліція “За дику природу”, харківська група “Печеніги”, “Одеське відділення соціально-екологічного Союзу”, представники Білорусі та Росії, а також і чималий гурт журналістів, які зібралися того дня у конференц-залі Спілки.

Здавалося б, які взагалі питання можуть виникати там, де все визначено не тільки певними міжнародними зобов'язаннями, але й Законом? Але давня відомча звичка ставити власні амбіції над усе бере гору дедалі частіше. Незважаючи на те, що в Дунайському біосферному заповіднику мешкає 94 види фауни й флори, давно занесені до Червоної книги, що під час міграції тут зупиняється декілька мільйонів птахів 133 видів, Мінтранс підготував проект Указу Президента, за яким із заповідної зони мало вилучатися близько 6 тис. гектарів унікального угіддя. І лише

ЕКОЛОГІЯ

Полтавський Рух ініціював появу організаційного комітету, покликаного опікуватися проблемою збереження парку — єдиної зеленої зони в мікрорайонах “Алмазний”, “Сади-1” і “Сади-2”. Як відомо, міська влада має намір збудувати на цьому місці церкву, хоча нагальної потреби у знищенні парку немає, бо зовсім поруч, через дорогу, стоїть Свято-Покровський православний храм. Законні вимоги місцевих жителів підтримали обласна і міська організації Народного Руху.

Упродовж останніх двох місяців актуальність проблеми аж

Фото П. Гончара

ДЕЛЬТІ ДУНАЮ
ЗАГРОЖУЄ ЗНИЩЕННЯ

завдяки тому, що із 64 країн планети на ім'я Л. Кучми надійшло понад 200 листів авторитетних наукових установ (а підписів учених — близько 2000), ці плани було зірвано. Президент не підписав Указу. До того ж на відповідній директиві стосовно альтернативних варіантів розв'язання проблеми ще 18 січня 2002 року власноруч дописав: “Суворо дотримуватись міжнародних зобов'язань. Л. Кучма”.

НАСЛІДКИ
ГОЛОВОТЯПСТВА —
НЕПЕРЕДБАЧУВАНІ

Вельми прикметно, що експертний висновок, підготовлений на запит Президента НАН та Мінекології і природних ресурсів у зв'язку з опрацюванням правових засад проектування й будівництва глибоководного судового ходу “Дунай — Чорне море” через українську територію Міжнародного трансконтинентального румунсько-українського біосферного заповідника ЮНЕСКО “Дельта Дунаю” і пов'язаних із цим відповідних робіт у заповідній зоні (гирло Бистре) цілком однозначний: не може бути жодного позитивного висновку екологічної експертизи саме через те, що проект незаконний. У висновку, зокрема, сказано: “Навіть якщо відповідний проект з точки зору найближчих економічних

показників визнається сьогодні більш вигідним, то з точки зору довгострокової перспективи він може бути пов'язаний з непередбачуваними поки наслідками, причому не тільки екологічного, а й економічного характеру”.

Присутні мали змогу переконатися: рух морських течій, простежених науковцями упродовж останніх 200 літ, якнайяскравіше засвідчує, що лобійований Мінтрансом і фірмою “Дельта-Лощман” варіант каналу не тільки шкідливий, але й збитковий уже хоча б тим, що на щорічну розчистку каналу державі доведеться витратити в середньому \$ 25 млн. — його постійно заноситиме мулом. Натомість альтернативна траса каналу Одеського “Проект-гідробуду”, котра до того ж має приватного вітчизняного інвестора, пролягаючи тереном антропогенного краєвиду, найоптимальніша та й економічно значно вигідніша.

Окрім усього, цей проект передбачає належне впорядкування вже існуючих морських маршрутів, традиційно зорієнтованих через українську територію. Експертні оцінки керівників експертного дослідження директора Інституту гідробіології НАН, академіка В. Романенка та заступника Голови Ради з вивчення продуктивних сил України НАН, доктора економічних наук Б. Данилишина не дають жодних підстав

сумніватися в їхній компетентності.

ЧОРНОБИЛІ
КОМУСЬ
ВИГІДНІ?!

Відомча захланність ігнорує міжнародний статус нашої Вітчизни так само, як і законність власних прагнень і намірів, екологічні вимоги та етичні норми. Але ж як врешті-решт уряд може потурати відомчій сваволі? Як після Чорнобиля можна взагалі допускати можливість безальтернативних проектів, які можуть мати непередбачувані екологічні наслідки? Згідно зі статтею 16 Закону “Про природно-заповідний фонд України” у заповідній зоні **забороняється будь-яка господарська та інша діяльність, що суперечить цільовому призначенню заповідника**, порушує природний розвиток процесів та явищ або створює загрозу шкідливого впливу на його природні комплекси та об'єкти. До того ж серед видів діяльності, безпосередньо перелічених Законом як заборонені — “будівництво споруд, шляхів... об'єктів транспорту і зв'язку, не пов'язаних із діяльністю природних заповідників, проїзд і навіть прохід втаємничених осіб... порушення ґрунтового покриву та гідрологічного і гідрохімічного режимів, а також інші види діяльності, що призводять до

Б'ЄМО НА СПОЛОХ

порушення природних комплексів. **Єдині види діяльності, дозволені в заповідній зоні — дбайливе збереження в природному стані самої біосфери, наукові дослідження тощо”**. Вичерпно й точно. Та вхопивши облизня в обхід Закону, зацікавлені відомчі особи вдалися до неприпустимого — підбурювання місцевої влади й населення на вимоги скасування чи зменшення території біосферного заповідника. Їх не зупиняє навіть реальна загроза міжнародного скандалу. Куди ж далі?!

У травні ц. р. Україна має стати місцем проведення Всеєвропейської конференції міністрів навколишнього середовища, себто має виступати лідером процесу “Довкілля для Європи”, демонструючи зважені, обґрунто-

зидента, прем'єр-міністрів В. Януковичу, зазначає, що свого часу партійні бонзи не прислухалися до рекомендацій НАН України щодо вибору місця під будівництво ЧАЕС, осушувальних меліорацій на Поліссі та зрошувальних меліорацій на півдні України, недоцільності перекриття дамбою Сасикського лиману тощо. Наслідки — плачевні. Саме життя примушує розглядати питання вибору оптимального варіанту можливого спорудження каналу Дунай — Чорне море з урахуванням комплексу природних та народно-господарських проблем, а також — гіркого досвіду реалізації аналогічних проектів.

На прес-конференції також були оприлюднені документи, які стосуються, наприклад, поки що таємного (?) проекту каналу Даугава — Дніпро. Наводилася сума, вже запропонована одним із зарубіжних банків на його здійснення. Учених, котрі брали участь в обговоренні проблеми, неабияк насторожує те, що в різних наукових інститутах дедалі більше документів із грифом “таємно”. До чого призводять подібні втаємнення — ми вже знаємо. І дуже прикро, що історія так нічого й неспроможна декого навчити...

Саме тому — б'ємо на сполох! Адже йдеться не просто про шматок далекої землі. Йдеться про той її куточок, який один із великих Київських князів вважав осередком своєї землі. Може статися, ми так і не дізнаємося, що саме хотів цим сказати нам, своїм нащадкам, Святослав Хоробрий.

• **Олесь ЯНОВСЬКИЙ**

ВИВАЖЕНЕ СЛОВО ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

ніяк не зменшилася, тож логічним продовженням боротьби за врятування зеленої зони стали збори мешканців Жовтневого району 22 лютого. На них згідно зі ст. 13, 15, 16 Закону України “Про всеукраїнський та місцевий референдум” утворено ініціативну групу з проведення місцевого референдуму в районі. Питання сформульовано так: “Чи підтримуєте Ви збереження і цілісність парку, “Алеї слави” та території, що прилягає до кінотеатру “Алмаз” житлового масиву мікрорайону “Алмазний”?”.

Збори відбувалися біля кінотеатру “Алмаз”, що вкотре засвідчило недемократичність міської влади. Переважна більшість керівників установ і організацій, розташованих на території району, в тому числі дирекції кінотеатру “Алмаз” і геологорозвідвального технікуму, в категоричній формі відмовили представникам міської територіальної громади у наданні приміщення. Про це повідомили журналістам голова оргкомітету Микола Кальченко і лідер міського Руху Володимир Лимар, які переконані, що

відмова спричинена неофіційною вказівкою з Полтавського міськвиконкому за будь-яку ціну заблокувати проведення референдуму.

Голова обласної “Просвіти” Микола Кульчинський вважає, що чиновники порушують конституційні права громадян на вільне волевиявлення та грубо знехтували Законами “Про місцеве самоврядування”, “Про місцеві референдуми”, “Про органи самоорганізації населення” та “Європейською хартією місцевого самоврядування”. Сьогодні вже

всім стало зрозуміло, що міськрада є тільки фігмовим листком для прикриття всевладдя міських чиновників, а не самовладним органом, який представляє інтереси полтавської громади, — підкреслив Микола Кульчинський. Навіть скликати сесію міськради і призначити день виборів згідно з Конституцією і чинним законодавством міські депутати неспроможні.

• **Олег ПУСТОВГАР**,
заступник голови обласного Руху

ДО 85-РІЧЧЯ ОЛЕСЯ ГОНЧАРА

Так склалося того дня: дзвінки покликали до діла, а діло не дозволило йому, голові правління Спілки письменників бути присутнім на пленумі ЦК КПУ, хоча й знав: мав би бути там. Адже на пленумі йтиметься про заміну секретаря ЦК КПУ з ідеологічних питань, а то для Спілки письменників і письменницького загалу багато значитиме і насамперед, хто ж прийде й посяде місце секретаря замість А. Д. Скаби. Вісті про пленум не забарилися з'явитися в його оселі, як не забарилися вломитися в його свідомість і подробиці. Після виступу другого секретаря О. П. Ляшка, після дебатів з порушеного на пленумі питання, коли порядок денний по суті був уже вичерпаний, підвівся секретар Дніпропетровського обкому партії О. Ф. Ватченко і став котити гору на новий роман письменника Олеса Гончара "Собор", поціновуючи його як твір ідейно порочний, такий, що паплюжить радянську дійсність, робить реверанси в бік релігійної моралі і т. д.

У чому суть "паплюжень", читачі знають із попередніх розмов у пресі довкола роману "Собор", як знають і причину партійної принциповості О. Ф. Ватченка: він упізнав себе в образі того високопосадового партійного чиновника, який, аби рідний батько не плутався у нього під ногами і не мозолив очі дружині, відправив старого доживати віку в притулку для старих. Не станемо розводитись і стосовно Ватченкових заходів по пленумі — мобілізації погромників роману "Собор", починаючи з викладачів вузів, журналістів і завершуючи бригадами тракторних бригад. Але про наслідки несподіваного погрому, що започаткувався на вершині державної піраміди, маємо сказати.

Передусім той пам'ятний для письменника Гончара пленум відбувся за три дні до його ювілейного вечора — 50-річчя з дня народження. Не міг не думати скомпрометований автор роману, як буде після такого подарунку вищій владі. Запрошення на вечір розіслані, ведучий, доповідач визначені. Що скажуть у зв'язку з цими подіями на вечорі і чи відбудеться він узагалі? Але то півбіди. Як же складеться надалі?

Відчував себе пригніченим? Так. Було образливо? Безперечно. Але було й розуміння: він, автор роману "Собор", не повинен мовчати. Адже мова йде не так особисто про нього, як про позицію письменників у сучасному літературному процесі, про його місію в суспільному житті. А він, Гончар, голова правління Спілки письменників, на нього дивляться, як на провід армії, що взяла на себе обов'язок стояти на сторожі правди і краси, високої моралі, зрештою. Мовчання не порятує ані його, ані армію, швидше навпаки, зашкодить. Отже, має відповісти на закиди. Але як? Виступити з аргументованими запереченнями в пресі? Ті, що спровокували відьомський шабаш довкола його роману, обуряться і вчинять ще гірше, побратими по перу, звичайно, зрозуміють його, але хіба що поспівчують. Їм навіть не нададуть можливості виступити в пресі.

Потрібне щось інше. І тим іншим буде художнє слово. Ті, для кого воно і закон, і святиня, зрозуміють його, а всі інші нехай задовольняються погромом.

Тим словом-відповіддю на закиди погромників роману "Собор" стане черговий творчий задум письменника — роман "Циклон".

Цей символ свавільно-руйнівної сили винесено на передній план не випадково. Він промовисто асоціюється з диктатурою влади. Вона — стихія, від якої всього можна сподіватися. Але ж і Людина — не піщинка на дні вдоволеного погромом океану, надто коли вона має покликання і усвідомлює визначену їй покликанням місію. Неминуче зіткнення? Так. Неминучий черговий погром? Можливо. Але й коритись не випадає, зрікатися визначеної покликанням місії — тим більше.

Потрібне, отже, переконливе слово. І не просто слово. Потрібен, за висловом Івана Франка, вогонь в одежі слова.

Олесю Гончару, який і до цього не раз стикався з бузівістством диктаторської влади, її нахабним торжеством над поверженою людиною — був серед полонених, які гібли на Холодній Горі в Харкові, спостерігав, як українські дівчата заражали себе коростою, аби не потрапити до німців у неволю, здавалось, досить було баченого й пережитого, аби сідати за стіл і писати твір на

тему митець і влада. Але він не обмежився баченим і знаним. Тільки-но довідався, що в Карпатах лютує циклон, одразу ж, не роздумуючи, подався до Івано-Франківська, а згодом і в гори, аби ще раз і в інших обставинах побачити зіткнення двох стихій: цикло-ну як руйнівної сили в житті суспільства і духовного потенціалу людей, побачити й відшукати нюанси неординарного поєдинку.

Аби повідане в романі "Циклон" було переконливим, письменник надає слово представникам чи не найбільше зацікавленої подібним зіткненням професії — кіномитцям. Вони відверто заявляють усім цікавим: їхня поява в Карпатах зумовлена почесною місією — відтворити дух солідарності людей перед лицем зла. Та й у заявах аж надто категоричні — служити правді, якби йому (Колосовському) запропонували вибір: усмішка Лоллобріджиди чи істина, він обрав би істину. І це — не бравада, не просто красиві слова. Коли доходить до діла, герої роману "Циклон" засвідчують це ділом.

ференція... І це ти будеш редагувати життя, кимсь пережите, і моє сприйняття його? Утопити б тебе в цих музикальних водах".

Редактор: "Не вийде, редактори не тунуть".

Диктатура влади — також. Від неї нікуди не дінешся. Але ж і порозуміння не проглядається. Лишається єдине — бути вірним покликанню, служити правді. Згадаймо кинуті мимохідь репліки митців: у храмі мистецтва не місце цинікам, що для митця усмішка Лоллобріджиди — істина передусім.

В ім'я істини Олесю Гончару мобілізує все, що є в його арсеналі — таланті художника. Хіба муки і страждання, що їх терплять полонені солдати на Холодній Горі, котрі знають, що приречені на смерть, а все ж не спокушаються на виставлений перед їхні очі хліб зради, не є торжеством її величності — істини? Хіба намір юних сільських красунь підкрастися поночі до заражених коростою коней, потертися біля них оголеним тілом, аби заразитися і не потрапити в неволю до

коли не закінчите фільм", — проти того ж таки редактора: пусти вас, великі гальма у царстві духу, на волю стихії, ви не тільки Собори як витвори мистецтва поруйнуєте, а й собори людських душ пустите за вітром.

Кінооператор Сергій, отже, за свободу творчості. Але він і вимогливий у творчості, безмежно відданий їй. Його не зупиняє розгул цикло-ну, загроза смерті у тому дикому вировищі. Аби зафіксувати ту руйнівну силу, винести на люди правду про неї, обіцяє присутньому при злеті його натхнення генералові: півцарства за гелікоптер! Йому надають таку можливість — скористатися гелікоптером. Те, що побачив цей талановитий митець з висоти польоту, було вражаючим. Але його розуміння руйнівної сили стихії вимагало ще більшого, і він повеліває офіцерові, що править вертольотом, висадити його на бетонований місток. Ризик великий, загроза бути поглинутий водняним вировищем видима, але митець не зважає на те. Вірність покликанню бере гору над видимою смертю.

Звернімо увагу на заключний епізод роману "Циклон". У пошуках загублого кінооператора режисер фільму і його супутники обстежують береги умиротвореної після зливи ріки й виходять у її гирло, на широке плесо, над яким чисте небо Овідія.

Згадак про римського вигнанця в ці краї на перший погляд видається дивною і не зовсім зрозумілою. Пізніше Олесю Гончар внесе ясність: у наступному після "Цикло-ну" романі "Берег любові" сам Овідій з'явиться перед нами з глибини віків і дасть зрозуміти, чому це небо — його. Більше того, уточнить і причину з'яви перед нашими сучасниками: "Влада твоя, — скаже душе-телеві своєї свободи Октавіану, — легіони, на яких тримається влада, вщент розлетяться, а пісня її (співачки, а отже, і Овідіє-ва) все перебере".

Підсумовуючи все це, неважко переко-натися: оце й була вона, відповідь письменника Гончара гонителям його свободи, свободи митця, всім тим, хто топтався в лютій ненависті по роману "Собор": у ваших руках меч, у моїх устах Слово. Меч рано чи пізно заржавіє і кане в небуття. Слово ж моє все переживе.

Багато можна було б сказати про мовну стихію роману "Циклон". Але то окрема розмова. Багатство лексики, наявність образного мислення, підтекстів невідомо значно засвідчують, що перед нами не просто художнє осмислення проблеми — митець і влада, перед нами філософія буття людського, сміливе вторгнення в таємницю таємниць: коли, за яких часів і обставин руйнівна сила стихії перестане бути громилом у царстві духовності? Що ж до мови твору, не можна не відзначити все-таки: вона набула тут такої напруги, краси і сили, я сказав би, такого сонячного блиску, якого не спостерігали ми досі навіть у Гончара. Схоже, що стихія розбуханої природи видобула з надр письменникового ества приховану донедавна стихію краси і величі його філологічної натури.

"Це був його день", — сказано стосовно захопленні кінооператора Сергія. Але те саме можна сказати і стосовно автора роману "Циклон": це був його день, шал його натхнення. Вище згадувалося вже: аби на власні очі побачити буянню і руйнації дикої природи, Гончар спеціально їздив у Карпати і спостерігав за перебігом подій, що їх спричинив циклон. Одне те, що постало згодом на папері, що стало романом під назвою "Циклон", навіть найпильніше око не могло б зафіксувати й приберегти. Для цього потрібна була партитура мистецтва і талант митця. Роман вражає, прочитане і тішить, і болить. З ним довго носишся, роздумуючи, і чим довше роздумуєш, тим певніше стає усвідомлення: такий твір у доробку письменника породжується особливим натхненням — тим, що спричинене бурею в його душі.

Такою бурею в душі Олеса Гончара був погром його улюбленого роману "Собор".

Не маю наміру ставити під сумнів усе те, що писалося дослідниками творчості Олеса Гончара, коли йшлося про його попередні романи — "Прапороносці", "Тронка", "Собор". Але за зливою образного мислення, за наявністю підтекстів і тим більше за глибиною філософського осмислення буття людського роман "Циклон" видається твором значно глибшим, мистецьки довершеним, аніж усі попередні. Це апофеоз його творчості, його мистецька вершина.

•

Дмитро МІЩЕНКО

ВІДПОВІДЬ

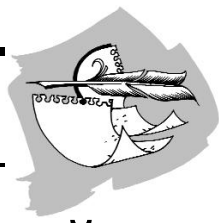

фашистської Німеччини не є торжеством духу людського, а відтак і істини над диктатурою влади? А намір шоферів, які відчувають, що сліпнуть у дорозі від піднесеної ворогом отрути, а все ж не полишають керма, прагнуть добутися до рідної землі, — хіба то не торжество духу людського над злом, а відтак і торжество істини? Чи, може, вчинки учасників потопа кажуть про щось інше? Стихія, що розгулялася над горами, страшна, смертельно небезпечна, та люди не хилили голови, виходять на борт з нею і перемагають.

У цьому протистоянні людей злу — суть письменницького задуму: сила цикло-ну незбагненно велика, та є ще вогонь душі, що породжує красу. Пригляньмося уважніше хоча б до діянь мешканців затоплених сіл, кіномитців, солдатів і офіцерів армії. Хіба те безстрашша, та відчайдушність, з якою рятують вони дітей, усіх потерпілих від загрози смерті не є торжеством того ж таки духу людського над страхом, що його несе з собою диктат стихії? Вчинки їхні роблять їх не просто переможцями — лицарями честі, гідності, обов'язку. Письменник наділяє їх рисами душевної чистоти і тим протиставляє їх сліпій силі цикло-ну, цій диктатурі влади. Сила та справді руйнівна, нещадна, але... не вічна. Прошуміла — і зникла, на зміну іншій чи й назавжди. Та це ще не всі Гончарові аргументи на користь торжества прекрасного у світі примусу, зла. Є ще стосунки влади з митцем і позиція митця в умовах тяжіння над ним диктатури влади.

Чи не найпереконливішим аргументом у вирішенні цих стосунків є образ кінооператора Сергія. Він не належить до людей врівноважених, здатний до хлоп'ячого захоплення чистотою води в гірській річці, ставить над усе світло в природі і в людській душі. Його "вибрики" іноді схожі на дивацтва. Але мета його висока: служіння правді, робити фільм про людей у їхній злеті, велич і нищоті, у передсмертних муках і в щасливих сльозах перемоги. "Лише вогонь душі дає красу, — не лінується повторювати він і тому не визнає присутності редактора у фільмі, по суті обертає виголошену ним сентенцію: "пусти вас на волю стихії, ви ні-

Хочемо чи не хочемо цього, асоціація напрошується: а виступ секретаря обкому Ватченка на пленумі ЦК КПУ? А наслідки його погроз? Хіба це не циклон, який не знає ні меж, ані пощади? Сили ж, яка зупинила б його гнів у влади не відшукалося. Залишимо поза текстом ті зусилля, що їх докладають люди, армія в боротьбі зі стихією. Зупинимось на позиції митців у ситуації, що склалася у їхніх взаєминах із владою. Ось розмова оператора кіностудії Сергія з редактором фільму, уособленням влади. Сергій: "Людино! Невже душа твоя обита звуконепроникною ватою? Невже ця трагічна історія двох закоханих аніскільки не торкає тебе? Скільки на світі емоційно приглухуватих чи й зовсім глухих і ти, святе мистецтво, не можеш достукатися в бетоновані бункери їхніх душ. Контрапункт, кон-

«ДОБРИЙ ДЕНЬ, ПЕРШИЙ МІЙ НЕГРАТОВАНИЙ ЧЕРВНЮ!»

ОСТАННЄ СЛОВО

Ганна-Євгенія Музика. Пані Слава...

Ярослава Стецько знову з'явилася в Україні у червні 91-го. "У такому віці людина кохає лише востаннє..." — подумалося при згадці. Її щасливе, омите сльозами радості, осяяне почуттями обличчя тоді вперше побачили всі ті, хто чув чи знав що красиву (до останнього подиху свого земного життя!) жінку. Її зустрічали як героїню відомого драматичного твору "Візит старої дами", проводжали в останню путь як визнану українську королеву. Вона не думала про це. Так її оцінили всі, хто спізнали протягом більш ніж десятиліття в нашій державі. Її дякували за все... Оцінили гідно і гідно поховали. Не на центральній алеї Байкового цвинтаря, там вона була, є і залишиться чужою. Дякуючи Богові та здоровому глузду, матиме Вона свій останній притулок серед могил, де в останні роки стояли могутні дерев'яні хрести борців за волю і державу. За Людину.

У свої вісімнадцять ця жінка зробила вибір на все життя. По смерті заповіла поховати її поруч з чоловіком на Україні. (Могила Ярослава Стецька поки що в Баварському краї, де її не палять, не руйнують. За це поклопоталася у заповіді вірна дружина.)

Залюбленою в Україну до останнього подиху, жінкою-легендою спізнав її світ і запам'ятає іменитою Ярославою Стецько, яка цілувала полтавську землю і шепотіла: "Яке багатство... Як пороблено нашій земельці. А вона ж така духмяна".

Український Вавилон не здивував пані Славу. Вона знала про нас усе, перебуваючи там, на чужині і несучи хрест "страшної та небез-

печної для України..." Її ім'ям досі лякають, ним же лікують від мандризмів, воно стимулює до національної самоідентифікації, патріотизму. Під її прапорами виховуються національно визначені захисники українського народу та провідники українського духу. Воно сьогодні стало символом української державності.

Мужнім було рішення відмовитись од операції, яку пропонували лікарі. У 83 їй хотілося відпочити. Стало душі нелегко. Боялася не витримати і розчаруватися. Розчарувала тих, хто був певний, що її фізичному вікові відведено, як мінімум, сто років. Смерть стала несподіванкою для більшості.

Її проводжала в останню путь Україна. Сумували ті, кому пані Слава прислужилася у виборі орієнтирів та гартування волі до справедливості. Вона допомагала будувати омріяну державу. "Той буде, той руйнує..." — підказує вічний опозиціонер Тарас Шевченко. "Народе мій, до тебе я ще верну..." — цими словами Василя Стуса прощалася з українцями наша Маргарет Тетчер.

Чомусь саме про неї і після її останнього живого слова заговорили як про українку і наголошують, що "справжню". Україна поховала її у неділю. Знаковість вибору дня поховання нашіптє одне — не до відпочинку, браття... Не до відпочинку! І низький уклін всім тим, кого спізнала Ярослава Стецько тут, в українському Вавилоні постчорнобильської доби і величавих дубів, запашного чорнозему і відданих чорноробів, сподвижників, будівничих великої держави.

"Низько кланяюсь Вам!" — це останні слова. Ними вона попрощала-

ся з усіма там, у Мюнхенській лікарні. Вона пішла від нас мужньою та люблячою. Залишила свою інформаційну ластівку улюбленій журналістці, своїй Марії Базелюк. Газета "Шлях перемоги" надрукувала її останнє інтерв'ю чи розмову цих двох жінок. Вони були подругами. Іноді це буває назавжди.

Зустрілися у червні 91-го, коли з полону забуття повернулася жінка, про яку знали і чули тоді одиниці. "Марія — журналістка від Бога" — казала пані Слава після цієї зустрічі. Свій "Шлях перемоги" вона довірила саме їй. Журналісти довго не знали, про що можна говорити з жінкою, яка говорила "не нашою українською". Марія з першого інтерв'ю зрозуміла, що з цією жінкою можна говорити про все. Перша розмова була надрукована в газеті "За вільну Україну", де пані Марія на той час працювала редактором відділу політики. І останнє інтерв'ю, яке просто скидалося на приймну розмову з людиною, жінкою. Вони добре розуміли специфічний гумор нашого сучасного буття і обидві мали незбагнений талант — почути і вислухати іншого, інакшого, інакомислячого і повірити у сенс найфатальніших проявів людської долі. Вони обидві не втратили найвищих цінностей — почуття любові і не до людства загалом — до ближнього. Вони обидві закохали у себе півсвіту і не знали про це.

За Ярославою Стецько сумує світ. Україна плаче. Поховали у святий день для всіх, хто заслужив на відпочинок. Мабуть, це не про нас. Кажуть, ховати у неділю можна, коли так треба.

Пишу і думаю: "Кому і чому? За що нам так пороблено і що буде далі?"

Такою запам'ятають Славу Стецько

Поховали гідно. Різно і чемно розійшлися, не прощаючись. Колись влізнаємо один одного по очах, як вчила нас пані Слава. А ще вона колись просила навчити її "нашої москальської мови" і любила просто наспівувати про себе щось залите в її серце з молоком матері, яка прищепила їй незбагненно витончений смак до життя. Смак, що не набувається з роками і не купується за гроші. Він або є, або нема. Як немає і не було для Ярослави Стецько справжньої чи не справжньої України та українців. Вони були для неї наші.

Ми лише йдемо до Вас, пані Славо. Ми — є.

Леся САМІЙЛЕНКО

Примітка. Назва матеріалу — поетичний рядок М. Самійленка (1917–2000 рр.), збірка "Закон-тайга".

СОРОКОВИНИ

ЗАГИНУВ У ВІЦІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Виповнюється сорок днів з дня загибелі Анатолія Васильовича Єрмака. Він є одним з перших визначних представників сучасного покоління борців за Україну, хто пішов у вічність.

Пішовши з життя рано — у віці Тараса Шевченка, — він устиг зробити напрочуд багато. Ім'я Анатолія Єрмака пов'язується з безстрашною боротьбою зі злом, що охопило найвищі владні щаблі. Він вів її разом зі своїм бойовим побратимом Григорієм Омелянцем, як професіонал-контррозвідник і як народний оберанець до вищого законодавчого органу держави.

Тому державотворча діяльність Анатолія Єрмака спрямовувалась і на захист народу від владного криміналітету, і на пробудження самого народу. А. Єрмак був серед фундаторів громадських і політичних організацій: Спілка офіцерів України, Українська республіканська партія "Собор", Федерація шахів України. І в усьому, де він зробив свій внесок — від декриміналізації сфер високої політики до розвитку інтелектуального виду спорту — скрізь залишився відблеск його особистості, притаманними рисами якої були душевна відкритість, висока порядність, почуття офіцерської честі й обов'язку.

Сила організаторського таланту А. В. Єрмака найповніше виявилася у заснуванні та керівництві ним Всеукраїнського Товариства Нестора Махна "Гуляй-Поле". Саме відродження, відповідно до умов сьогодення, призабутих народних традицій самоврядування і було основним змістом діяльності зазначеного Товариства під проводом А. Єрмака. Але десятиліття справжнього, а не декларативного самоврядування спроможний той народ, який самоусвідомив себе і підвалини його духовності. А це можливо лише на шляху повернення народу його історичної пам'яті та гідності. Тому важливою частиною роботи Товариства було сприяння вивченню історії рідного краю.

Зусиллями Товариства було видано капітальну працю московського науковця Анатолія Кифішкіна щодо дешифрування написів на Кам'яній Могилі поблизу Мелітополя та визначення її як зразка найдавнішої писемності на планеті. І хто знає, може з погляду вічності саме безпосередня причетність до цього відкриття, осмислення якого тільки розпочалося, що відкриває нові глибини історії нашої країни і всього людства, є найважливішим підсумком життя Анатолія Єрмака.

Соратником Анатолія Васильовича по Товариству "Гуляй-Поле" став історик і письменник Юрій Шилів — земляк, виходець із запорізьких степів, видатний дослідник їх минувшини часів будівництва курганів; певна парадоксальність публіцистичних виступів якого дала привід для замовчування офіційною наукою його наукових розробок, що зумовлюють суттєвий перегляд її установлених підходів.

Непоправна втрата, окрім жалю, викликає тривогу — чи не пригасне наразі робота з пробудження національної самосвідомості? Але вже те, що встиг зробити Анатолій Васильович Єрмак засвідчує нашу сталість на вітрах історії і дає надію на належне майбуття започаткованих ним справ.

Вадим АНІСІМОВ

ПРОЩАЮЧИСЬ ЗІ СЛОВОЮ

СПОГАД

Її несли квіти і кетяги калини, згадуючи про Славу Стецько, не соромилися сліз. Ще говорили про те, що на тлі роз'єднаних українських організацій націоналісти мали б об'єднатися, і це найкраще прислужилося б ідеалам, за які боролася вона.

Світлана Миколаївна, киянка:

— Безумовно, не такої України, як зараз, хотіла Слава Стецько. Вона прагнула саме української України і залишила нас дуже невчасно. Усе життя присвятила своєму народові і боротьбі за незалежність. А в цій боротьбі вона нічого не боялася — згадайте її сповнене випробувань життя і те, як її цькували у Верховній Раді. Такої постаті, як вона, серед українських політиків зараз немає. Ніхто з них не є настільки безкорисливим, як пані Слава.

Іван Сливка, м. Львів:

— Це була жінка, яка справді любила свій народ — не на словах, як більшість депутатів. До нас на Львівщину вона приїжджала часто і

Зі Славою Стецько прощалися довше запланованих двох годин. Черга біля Будинку вчителя вишикувалася метрів на сто. Йшли літні люди і молодь, кияни і численні прибулі з областей. Вклонялися жінці, разом із якою відійшло покоління політиків, що мали єдиний ідеал — Україну.

завжди намагалася вирішити те, про що її просили люди. Знаєте, мені шкода, що її ховають не у Львові — в Києві це трохи не так. У нас їй справді віддали б шану — я вам гарантую, що в усіх церквах дзвонили б дзвони, а всі вулиці були б заповнені людьми. Українська столиця не вміє так прощатися з патріотами України.

Світлана Гіріч, м. Київ:

— Я мало цікавлюся політикою, пані Слава запам'яталася мені насамперед як людина високої культури. Я часто бачила її в оперному театрі і захоплювалася її надзвичайним шармом. Це така річ, яка або є, або нема. Завжди елегантна, з бездоганною зачіскою...

Зараз хотілося б і про інше зга-

дати — чому б нарешті націоналістам обох течій — мельниківської і бандерівської — не об'єднатися? Мені здається, час для цього настав.

Віктор Лютик, м. Чернівці:

— Не бути тут сьогодні не можна: Слава Стецько — це лідер, і йдеться не лише про Конгрес українських націоналістів. Слава Стецько завжди дотримувалася першого пункту нашого декалогу: здобудеш українську державу, або загинеш у боротьбі за неї. Ми продовжуватимемо її справу, але зараз немає діячів такого рівня, як вона. І серед лідерів опозиції теж — їм треба пережити такі випробування, які судилися їй, щоб бути по-справжньому загартованими керівниками.

Письменник Олександр Лупій, м. Київ:

— Дуже на часі, щоб матеріалізувалася ідея об'єднання усіх націоналістів. Я сам родом зі Львівщини. По лінії батька п'ятеро — він і його брати — були в УПА, в організації бандерівців. По лінії мами родичі належали до мельниківців. Та коли прийшла радянська армія, всіх вивезли до Сибіру. Усі страждали за одну ідею, а ворогів, звісно, не цікавило, хто в якій організації цю ідею відстоював.

Зараз зовсім інші історичні умови, Україна давно незалежна, прийшли нові покоління українців, питання об'єднання давно назріло. Це був би чудовий приклад і для інших поки що роз'єднаних українських організацій.

Людмила ПУСТЕЛЬНИК
Фото Костянтина ДЕНИСЮКА

ІВАН ПЛЮЩ: «ТРЕБА, ЩОБ ТАКИХ, ЯК ПЛЮЩ, БУЛО БІЛЬШЕ»

РЕФОРМА ПРЕЗИДЕНТА
— НАЗАД В СРСР?

— Усе ж такі — чому Ви не у блоці “Наша Україна”?

— Я сьогодні в тому таборі, що в опозиції до Президента. А до нього входить не тільки “Наша Україна”. Після перемоги на виборах “Наша Україна” мала виключне право формувати більшість. Я тоді казав, що її можна створити на базі “Нашої України”, “Єдиної України” і СДПУ(о). Бо ці три сили мали більше спільного, ніж різного. Мене “Наша Україна” критикувала — мовляв, як Плющ може таке заявляти? Знаючи, що Ющенко ніколи не піде на співпрацю з Медведчуком. Я ж це свідомо заявляв і сьогодні повторюю — є проблема Ющенка і Медведчука, а є проблеми загальнодержавні. І є багато точок співпраці цих двох політичних сил. Якби це відбулося, то з часом і два Віктори були б інші — кожен по-своєму.

З Ющенком я вже три роки, а знаю його років десять. Я завжди був на його боці і засвідчував це публічно. Перед тим, як уряд Ющенка мали відправити у відставку, я говорив Президенту: якщо це станеться, то я займу позицію Віктора Андрійовича і прошу не вважати це зрадою.

Коли влада, фактично проігнорувати результати виборів, почала формувати більшість національно свідомих сил, частина депутатів, що були пов'язані з владою, все ж такі не приєдналася до більшості. Ці люди сформували “Демократичні ініціативи”. Я пішов у це об'єднання, щоб група депутатів, загнана у більшість, якось була відтягнута від неї. Не втрачаю надії і зараз.

— Ще недавно говорилися про створення нової фракції у Верховній Раді і начебто Ви мали цю фракцію очолити.

— Коли багато депутатів пішли у більшість, я не пішов. Таких, як я, було чоловік двадцять. Ми хотіли створити нову фракцію, яка була б “золотою акцією” — не для того, щоб хтось міг її використати. Ці 20 депутатів щодня давали б імпульс у мозковий центр державної машини — що їй треба змінити свою позицію до “Нашої України”. Але сили були нерівними. Пам'ятаєте, тоді Волков вийшов з СДПУ(о), йому дали завдання створити свою фракцію? Як тепер може Плющ її створити? Платити ж у Плюща нічим, а ставки ви знаєте, які. Там же є все, тільки патріотичного стрижня немає.

Ті люди, які вийшли з “Нашої України”, але ще нікуди не прийшли — той же Насалик чи Демінський — у них стрижня вистачає, до них треба дбайливо ставитися і не називати “зрадниками”. Нічого вони поки що не зрадили. “Наша Україна” — це ж молоде формування, воно “бродить” ще. Людей у “Нашій Україні” тримає не тільки Віктор Ющенко, а їхня державницька позиція і національна свідомість.

Треба працювати над тим, щоб таких, як Плющ, сьогодні було більше в парламенті — такі, як я, сприяють “Нашій Україні”, не перебуваючи в ній.

— Ющенкові часто дорікають нерішучістю.

— Я з цим не погоджуюся. Він із кожним роком стає рішучим і твердим. Ющенко не народився політиком, він за характером — людина інтелігентна. Він думав, що переконає і Президента, і Медведчука, але побачив: чим більше він їх переконує, тим підступніше вони поведуться. Та сьогодні Ющенко є фактичним лідером всієї опозиції.

— Ви взяли участь в акціях 9 березня.

— Я не прихильник того, щоб проблеми вирішувати на вулиці. Але наша влада так править, що виш-

Колишній двічі спікер Іван Плющ відверто симпатизує Віктору Ющенку, хоч і не належить до його фракції у парламенті. Висуванець радянської системи вважає, що чергова президентська реформа є спробою реабілітації колишнього режиму, після чого “буде ще гірший тоталітаризм”. Чому склалося так, як сталося і чому маємо те, що маємо, Іван Степанович розповідає.

товхує на неї людей. Уперше все відбулося спокійно, і це показало зрілість нашого суспільства. Я за 30 років стільки людей у парку Шевченка не бачив. Вони продемонстрували — боронь Боже, щоб цим людям дали по кийку в руки — тоді їх жодна міліція не стримає. Якби ці люди не в сквері стали, а на Банковій, Президент до свого кабінету не дійшов би.

— До чого дійде запропонована ним політична реформа?

— Ніякої реформи немає. Чергове оказамілювання. Реформи тоді будуть, коли голова району, мер міста, голова області будуть обиратися народом. І залежатимуть від нього, а не від якоїсь команди чи особи. І коли будуть нормальні вибори — на пропорційній основі. Це вже визріло, і нічого не зробиш. Зрозуміло, цього злякалися і тут-таки всунули двопалатний парламент. Тобто — ви собі обирайте за пропорційною, а другу палату ми на своїй системі зробимо, і вона буде фільтром для ваших законів. То про яку ж тоді реформу йдеться? Згідно з Конституцією Президент повинен призначати глав обласних адміністрацій за поданням

фото М. Білокопитова

прем'єра. Так само і звільняти. Тепер це подається в реформі — що Президент звільнятиме тільки після рішення глави уряду. Що це змінює? Навіть компартійна система такого собі не дозволяла — тоді, хай формально, але рішення генсека про призначення посадовця візував голова Ради Міністрів, голова Верховної Ради. Ця реформа нагадує період, коли в нас була єдина правляча партія і так звані парламенти. Сьогодні замасковано цю систему просявають. Ми від неї відмовилися ще в липні 1988 року, на 19 партійній конференції — бо далі вже не могли дурити весь світ.

— Ви з Президентом часто бачитеся?

— Востаннє віч-на-віч ми бачилися у квітні минулого року. Я був на засіданні Ради національної безпеки, після чого зайшов до Президента і запитав, за що він звільняє Миколу Бутка, голову Чернігівської держадміністрації? А він каже: “Хіба це я? Це прем'єр”. Після цього я сказав, що не бачу підстав для подальшої співпраці з Президентом і думаю, що це останній рік, коли він призначає і звільняє губернаторів. Далі їх будуть обирати. Бо така система нівечить людей — не всі призначені посадовці залишилися б не обраними.

Взагалі, черненківсько-брежнєвська система “роботи з письмами” тру-

дящих” зараз реанімується. Ви пишеш, а ми розберемося. Не дай Боже — ми викохаємо таку тоталітарну систему, такий режим, з яким навіть компартійний годі буде порівняти.

**“КРАВЧУК БУВ
ПРЕЗИДЕНТОМ, ЗНАЧНО
ДЕМОКРАТИЧНІШИМ
ВІД СЬОГОДНІШНЬОГО”**

— Чому це сьогодні відбувається? Щербинського вшановують як мало не національного героя, комуністична діячка радянських часів Валентина Шевченко по телебаченню поливає Вас брудом.

— Ну, я б не сказав, що Шевченко поливає брудом. Розумієте, проводять паралель — від КПРС до СДПУ(о). Хто брав у Шевченко інтерв'ю? Оксана Марченко, ну, чию волю Оксана буде виконувати? Всі ж знають, кому вона служить. Чому Шевченко згадує тільки Плюща? Чого ж вона своїх однопартійців не згадує, групу 239? Бо їй так сказано, бо її вже підгодували, і вона тепер відпрацьовує. А, може, це вже вікове у Валентини Семенівни.

У січні відпочивав на Закарпатті, пив воду у селі Шаяни. Чую вранці по радіо — перший секретар СДПУ(о) Закарпатської області, він же глава облдержадміністрації, вітає людей з Новим роком. Колись перший секретар КПРС теж так поздоровляв.

— Виходить, першого Президента Кравчука теж колись підгодувала СДПУ(о)? Коли стався цей злам?

— Зламу жодного не було. Ще раз кажу — іде тиха реанімація системи, яку ми колись засудили. На всьому пострадянському просторі сформовано таку владу, що президент замінює генерального секретаря. Більше того, президенти перебирають всі функції генсеків. Що б не приймалося у Верховній Раді, що б не вирішував уряд — дасть добро Президент, лише після того воно іде в життя.

І все відбувається у такому собі пропагандистському тумані — ви ж подивіться, які фільми по телебаченню показують! Навіть про Миколу Жуковського показали, що зміг себе реалізувати тільки за Леніна. Виховують у людей любов до царя, до генсека.

А з Кравчуком я недавно мав розмову. Нагадав йому, як разом ми поховали інститут представника Президента. Вперше в 1994 обирали голів районів і областей. Коли прийшов Леонід Данилович до влади, побачив, що з обраними йому робити нічого. Тому через конституційний договір, а потім — Конституцію, протягнув норму призначення. Кравчук був набагато демократичнішим президентом, ніж Кучма.

З Леонідом Макаровичем я говорю не про те, чому він із соціал-демократами. А про те, чому він, ставши публічним політиком, вигорджує оті політичні “реформи” і лукавить зі своєю совістю. Він відпові-дає, що в таких умовах не можна по-

іншому. Які умови, я не уточнював. Я гадаю, Кравчук незабаром покається і ми ще побачимо його разом з нами.

— Оптимістично... Ким Ви бачите себе після третіх президентських виборів?

— На цих виборах переможе Ющенко — це однозначно. Але ким я буду і де, говорити рано. Треба поки що все зробити, щоб Ющенко переміг. Тобто провести таке політичне реформування, зробити таку систему, яка не дасть Ющенку стати гіршим від Кравчука чи Кучми. Ця система — парламентська форма, німецька модель. Німеччина зараз — стрижень європейського співтовариства, вона ж здійснює дві третини фінансування Євросоюзу.

— На Вас намагалися тиснути в зв'язку з тим, що підтримує Ющенка?

— Ні. І слівом зрозуміло — чим більше тиснутимуть, тим агресивнішим я буду. Вони це знають і не намагаються.

— Взагалі, Ви — агресивна людина?

— Ні. Я — емоційний, запальний, але не агресивний. Я пам'ятаю постійно, що треба пробачати. Звичайно, виникає якась образа, але минає. Побачив би зараз Валентину Семенівну, сказав би: “Ну, що Валентині Семенівно?” У мене навіть до Медведчука немає ненависті. Він робить те, що вважає за потрібне, і доволі наполегливо. Даємо йому можливість це робити — він робить. Чого ж мені ненавидіти Медведчука? Я працював із Медведчуком. Казав йому: “Вікторе, ти неправий”. Я — опонент Медведчука, але коли вдвох ведемо дискусію, швидко знаходимо спільну мову.

**“НАША ЗОВНІШНЯ
ПОЛІТИКА — ЯК ГРУЗИН,
КОТРОГО ПРИЙМАЛИ
В ПАРТІЮ”**

— А Кучму варто пробачати?

— Президентів ніде не готують, ними стають. Кучма став таким Президентом, яким став. Якщо він це зрозуміє, я б йому все простив. Якщо ні — не я його каратиму, це він сам веде до того, що його каратимуть.

Він же, крім усього, мав би зрозуміти, що Україна не є засновником СНД, вона є його асоційованим членом.

Я пам'ятаю, як підписували договір у Москві — Кравчук тоді не сховався, Фокін був у Бразилії, поїхали ми з Масиком, Євтуховим і Пилипчуком. У Кремлі зустрілися з Горбачовим. — Іван, ви чого там творите? Хотіте, щоб я одним указом отменію все ваші рішення? Я кажу: ми з 24 серпня — незалежна держава, ваші укази нас не стосуються. І ми тоді договір про єдиний економічний простір не підписали. Він тоді: “Ну, постій, нас ще фотографувати мають”. — “За те, що на вечерю запро-

сите, постою”. Я завжди виступав за інтеграцію рівних.

— Як зараз виглядає російсько-українська інтеграція, відомо.

— Як тільки ми зуміємо обійтися без російських нафти й газу...

— Як?

— А чому ж це неможливо? Уявіть собі, що сталося щось на газопроводі — хіба тоді світ замерзне? Одрозу ж будуть задіяні нові канали, і все буде гаразд. Росія повинна знати — якщо Україна завтра захоче, то обійдеться без її енергоносіїв. Путін — не Єльцин, він не каже, що крана нам перекине, він натомість консорціум створює. Але ж Європі вони не наважуються сказати те, що нам.

Ви ж знаєте, як я протягував той нафтопровід, що в Одесі. Боделан, мер міста, і тоді не хотів цього нафтопроводу, і сьогодні не хоче. Я їздив із Президентом, він накладав останній “золотий” шов. Він тоді сказав мені: “Цей нафтопровід буде сухий і пустий”. Звичайно, він таким і буде, бо Росія не дасть, щоб він був наповнений.

— Бо в Україні люблять наступати на ті самі граблі.

— Розкажу вам одну історію. В 1992-му наша офіційна делегація їздила до Румунії. Мене зустрів голова парламенту, 79-річний пан Берладяну. Я з ним поспілкувався два дні, перед від'їздом я сказав, що маю декілька непротокольних запитань.

— Будь ласка, буду дуже радий.

— Як Вам вдалося до 79 років зберегти такі енергію і розум?

— Завдяки Чаушеску.

— Ви ж були дисидентом!

— Я був співробітником посольства Румунії в Москві. Хтось доніс Чаушеску, що я був не такий, як треба, що маю інші погляди. Я справді мав інші погляди. Мене викинули звідусіль, але зберегли життя — був 1968-й. Я пішов у науку. І спокійно у ній просидів. Коли у 1989-му Румунія позбулася соціалізму, про мене згадали.

— Мені здається, що Ви симпатизуєте тим політикам, які бажають обміняти румунську Південну Бессарабію на Північну Буковину в Україні.

— Ні, Вам не здалося. А я тому й підтримую тих політиків, щоб насправді ніколи цього не робити. Якщо не буду підтримувати, то мене викинуть і поставлять того, хто цього справді побажає.

Я досі пам'ятаю його слова — справжній зразок компромісу і тактики. Стратегія ж одна — допомогти своїй державі.

У нас же причина всіх негараздів — влада весь час коливалася протягом цих 12 років. Колись грузина в партію приймали. “Слухай, ти ж вино любиш, а в партії не можна”. — “То я не буду”. “Ти жінок любиш, а в партії тільки з дружиною можна”. — “Буду тільки з дружиною”. “А ти коливався колись стосовно лінії партії?” — “Якщо й коливався, то разом із лінією”. Оце вам і приклад — ми коливаємося без лінії 12 років, така наша внутрішня і зовнішня політика. Сьогодні в Москві під фуршет пригріли — то ми європейсько-азійської орієнтації, завтра в Брюсселі — ми вже на Захід орієнтуємося. Так і хитаємось...

Людмила ПУСТЕЛЬНИК